

Pančić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:955479>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-12**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**KRISTINA PANČIĆ
DIPLOMSKI RAD**

KREATIVNA NASTAVA

Petrinja, listopad 2017.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Petrinja)**

PREDMET: OPĆA PEDAGOGIJA

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Kristina Pančić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: KREATIVNA NASTAVA

MENTOR: DOC. DR. SC. MARINA ĐURANOVIĆ

Petrinja, listopad 2017.

SADRŽAJ

Sažetak.....	4
Summary	5
1.UVOD.....	6
2.KREATIVNOST.....	7
2.1.Pokušaj definiranja pojma kreativnosti	7
2.2.Kreativnost i stvaralaštvo	10
2.3.Razlika između kreativnosti i darovitosti	11
2.4.Sastavnice kreativnosti	13
2.5.Razvoj kreativnosti.....	14
2.6.Etape kreativnog procesa.....	14
3.KREATIVNOST I OBRAZOVANJE.....	15
3.1. Škola i kreativnost	16
3.1.1.Škola kao mjesto koje potiče kreativnost.....	20
3.1.2. Sputavanje kreativnosti u školi	22
4.KREATIVNI UČITELJI-KREATIVNI UČENICI	24
4.1.Kompetencije kreativnog učitelja.....	27
4.2.Uloga učitelja u razvoju kreativnosti.....	28
5.KREATIVNI UČENICI U NASTAVNOM PROCESU	29
5.1.Kako prepoznati kreativnog učenika	30
6. PRIMJER USPJEŠNOG MODELA POTICANJA KREATIVNOSTI U	32
NASTAVI.....	32
6.1.Strategije za razvoj kreativnosti u razredu.....	33
6.2.Uloga komunikacije učitelja i učenika u poticanju kreativnog mišljenja.....	37
7.KREATIVNOST U NASTAVOM PROCESU	41
7.1.Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti	41
7.1.1.Imenice, glagoli, pridjevi (ponavljanje).....	42
7.2.Kreativnost u nastavi prirode i društva.....	47
7.2.1.Gorski krajevi Republike Hrvatske (ponavljanje).....	48
7.2.2.Moj zavičaj: Nizinski kraj	49
7.3.Kreativnost u nastavi matematike.....	52
7.3.1.Zbrajanje (20 + 42) (ponavljanje).....	52
8.MJERENJE KREATIVNOSTI	58
9.OCJENJIVANJE KREATIVNOSTI.....	59

10.ZAKLJUČAK.....	62
LITERATURA	64
Kratka biografska bilješka.....	67
Izjava o samostalnoj izradi rada	68

Sažetak

Kreativnost u nastavi je vrlo aktualna tema i kao takva se može uvrstiti u vrlo važne ciljeve učenja u 21. stoljeću. Ona je važna na individualnoj, društvenoj i globalnoj razini. Bez kreativnih pojedinaca ne bi bilo inovacija, razvoja znanosti, umjetnosti, književnosti. Škola bi trebala biti mjesto poticanja i razvoja učeničke kreativnosti. Nažalost, to nije uvijek tako i veliki broj škola kreativnosti ne pridaje značaj koji bi trebao. Učitelji imaju vrlo važnu ulogu u razvijanju svih komponenata učeničke kreativnosti. Učitelji trebaju i sami biti kreativni jer kroz svoju vlastitu kreativnost potiču i razvoj kreativnosti svojih učenika. No, kreativni učitelji su više iznimka nego pravilo. Kreativni učenici su velikom broju učitelja teret, a ne dar. Iz tog razloga je iznimno važan i proces edukacije učitelja jer su, samo razvojem osobnih kreativnih potencijala, učitelji u stanju potaknuti kreativnosti učenika. Bit je da je svaki učenik ima potencijal, potencijalno je kreativan, samo ga se na tu kreativnost mora znati potaknuti.

U ovom diplomskom radu će se pokušati objasniti pojam kreativnost, ukazati na njezinu važnost te prikazati strategije za razvoj učeničke kreativnosti. Budući da povećanje kreativnosti u nastavi započinje s učiteljem ukazat će se na kompetencije kreativnog učitelja. Naime, učitelji ne mogu spoznati važnost i prednosti kreativne nastave ako ju i sami nisu doživjeli. Osim kompetencija kreativnih učenika i učitelja, objasniti će se na koji način mjeriti i vrednovati proces kreativnosti te će se dati neke ideje kako ju uključiti u sadržaj nastavnih predmeta.

Ključne riječi: kreativnost, poticanje kreativnosti, kreativnost učitelja, kreativnost učenika, kreativna nastava

Summary

Creativity in teaching is a very topical issue and as such can be included in the very important goals of learning in the 21st century. It is important on an individual, social and global level. Without creative individuals there would be no innovation, development of science, art or literature. The school should be a place for encouraging and developing students' creativity. Unfortunately, this is not always the case, and a large number of creativity schools do not attach the importance they should. Teachers play a very important role in developing all components of student creativity. Teachers need to be creative as well because through their own creativity they encourage the development of the creativity of their students. But creative teachers are more exception than rule. Creative students are a burden to a large number of teachers, not a gift. For this reason, the process of educating teachers is extremely important, as teachers are able to stimulate the creativity of the pupils only with the development of personal creative potential. It is that each student has the potential, is potentially creative, only that creativity must be able to stimulate.

This thesis work will try to explain the concept of creativity, to point out its importance and to present a strategy for the development of pupil's creativity. Since the increase in creativity in teaching begins with the teacher, it will be attributed to the competences of a creative teacher. Namely, teachers can not recognize the importance and the advantages of creative teaching if they have not experienced it themselves. In addition to the competences of creative students and teachers, it will explain how to measure and evaluate the process of creativity and give some ideas to include it in the content of the subject.

Keywords: creativity, creativityencourage, creativity of teachers, creativity of students, creative teaching

1.UVOD

Brojni su ciljevi učenja koji su važni kako bi odgovorili izazovima 21. stoljeća, a kreativnost je svakako jedan od njih. Kreativnost je podjednako važna kako na individualnoj tako i na društvenoj razini. Na individualnoj razini, kreativnost je relevantna za rješavanje stvarnih životnih problema, dok su na društvenoj razini kreativni pojedinci pokretači napretka u znanosti, tehnologiji i umjetnosti (Sternberg, 1999, prema Sak, 2004). Kreativnost je također važna i na globalnoj razini. Kreativna postignuća pomažu izgradnji interaktivnog svijeta koji učvršćuje ljudsku civilizaciju. Starko (1995, prema Sak, 2004) ističe da bez ljudske kreativnosti ne bi bilo inovacija, napretka u znanosti, umjetnosti, književnosti.

Kao osnovno mjesto i polazište nastanka i poticanja kreativnosti prvenstveno se smatraju škole. Pod pojmom škola misli se na nastavu i sam proces obrazovanja u kojem sudjeluju učitelj i učenici. Stvaralački potencijal i razvoj kreativnosti postavljaju se kao jedna od glavnih zadaća i cilj obrazovanja. Poticanje kreativnosti je kao takvo propisano i u dokumentima škole no njezino uključivanje u nastavni sadržaj ostaje nedorečeno i često ovisno o osobnim afinitetima učitelja. Sama ideja poticanja kreativnosti u školama i propisivanje u nastavnom planu i programu ne znači ništa ako se kreativnost ne implementira u kurikulum na način da se učiteljima omoguće vrijeme, prostor i materijali za kreativan rad, te da se učitelje poduči kako prepoznati i potaknuti kreativnost kod učenika. Da bi se učenike naučilo kreativno promišljati potrebno je promijeniti ustrojstvo tradicionalne škole u školu suvremenog tipa koja postaje jedna otvorena, humanistička i kreativna zajednica koja uči.

Čandrlić (1988) navodi kako je svrha obrazovanja, ali i učitelja da u svakom učeniku potakne njegov puni potencijal, da ga obrazuje za aktivan život u svijetu i stvaranje promjena. Na takav način učenici će biti sposobniji svoje učenje primijeniti na probleme koje će sretati u budućnosti. Nedostatak kreativnosti u nastavi čest je upravo iz razloga što je sam pojam kreativnosti teško jednoznačno definirati, samu kreativnost je također vrlo teško i ocijeniti, a i kreativan rad od učitelja zahtijeva više truda i vremena. Pritom treba uzeti u obzir i to da sami učitelji kao takvi često nisu kreativni te da ih se ne poučava o načinima i mogućnostima poticanja kreativnosti u vlastitim razredima.

2.KREATIVNOST

Kreativnost pojedincu omogućava da se izdigne nad uobičajenim ukalupljenim razmišljanjima te da traži vlastite načine rješavanja problema. Stevanović (1997) navodi kako je kreativnost egzistencijalna potreba suvremenog čovjeka i društva. Napominje kako je još u najranijem djetinjstvu djecu potrebno educirati (odgajati, obrazovati, učiti) za stvaralaštvo/kreativnost kako bi se ostvario njihov puni potencijal. Navedeni autor shvaća kreativnost kao stil života koji može voditi u više pravaca. Može voditi raznovrsnosti i novim idejama u svakodnevnom i praktičnom životu i radu, ali i putu kojim idu otkrivači znanstvenih teorija, putu ka inovacijama u znanosti, umjetnosti i tehnici.

„Nažalost, u poplavi masovnomedijskih inflacija često dolazi do devalvacije i inflacije riječi i pojava, pa se nerijetko u gomilanju izraza pravo značenje gubi, u najmanju ruku iskrivljuje, a često i degradira. To se događa i s kreativnošću. U riječima mnogih uvaženih govornika „kreativan“ postaje često pridjevom ili prilogom riječima za koje takvo atribuiranje ne stoji ili je štoviše besmisleno“ (Čandrlić, 1988:7).

Kako bi se kreativnost kao pojam razumjela i kako se ne bi brkala s nekim drugim pojmovima, potrebno je odrediti njezino značenje. Pokušaj definiranja kreativnosti nije nimalo jednostavan zadatak, ali će se u daljnjem radu pokušati dati njezina jasna definicija.

2.1.Pokušaj definiranja pojma kreativnosti

Kreativnost je vrlo složen pojam i teško ga je definirati budući da ima više dimenzija i može se proučavati s brojnih, različitih aspekata: pedagoškog, psihološkog, filozofskog i brojnih drugih. Stoga, u literaturi se mogu naći brojne definicije kreativnosti. Navest ćemo samo neke od njih.

Riječ kreirati nastala je iz latinske riječi creare što znači proizvoditi stvari koje nisu prije postojale ili stvarati. Na temelju te riječi nastala je suvremena riječ kreativnost koja upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju; umjetničko stvaralaštvo i sudjelovanje u nečemu korisnom ili vrijednom (konstruktivnom, svrhovitom). Kreativnost je mišljenje i odgovarajući proces koje povezuje naše

prethodno iskustvo, odgovore na stimulanse (objekti, simboli, ideje, ljude, situacije) i stvaranje najmanje jedne jedinstvene kombinacije (Bognar, 2010).

Isenberg i Jalongo (prema Martić, 2009) navode kako kreativnost predstavlja sposobnost stvaranja nečeg novog, što nije dio pohranjenih ili dostupnih informacija.

Kod pokušaja definiranja pojma kreativnosti Čandrlić (1988) objašnjava kako to nije jednostavan zadatak. Naime, razni autori se još uvijek razilaze u mišljenju je li kreativnost potpuno različita od inteligencije ili ona, kao što to pretpostavljaju J. P. Guilford i L. L. Thurstone, sadrži različite mentalne sposobnosti. Osim toga, do nesporazuma u definiranju kreativnosti doprinosi i neujednačena terminologija. To je zbog toga što pojedini autori u sličnom ili istom značenju upotrebljavaju termine kreativan, originalan, nadaren, genijalan, talentiran, imaginativan te nonkonformistički. Stoga, autorica Čandrlić (1988) ističe kako je u svakom slučaju vrlo važno ne miješati pojmove kreativnost i nadarenost.

Petz (1992) u Psihologijskom rječniku objašnjava kreativnost (stvaralaštvo) kao aktivnost koja daje nove, originalne ideje koje se kao takve ne mogu pripisati imitaciji već ranije postojećih ideja jer se od njih bitno razlikuju.

„U svakodnevnom govoru, a i u znanstvenom žargonu, „kreativnost“ se upotrebljava u dva značenja: kreativnost kao stvaralaštvo, stvaranje novih i originalnih umjetničkih, tehničkih i znanstvenih tvorevina, i kreativnost kao osobina, ili skup osobina koje će stvaralaštvo – produktivnost omogućiti, potaknuti, izazvati“ (Čudina-Obradović, 1990: 49).

Engleski Nacionalni savjetodavni odbor za kreativnost i kulturu obrazovanja (NACCCE, 1999, prema Blamires i Peterson, 2014) definira kreativnost pomoću četiri karakteristike kreativnog procesa. Prvo, da kreativnost uvijek uključuje maštovito razmišljanje ili ponašanje. Drugo, da je ta maštovita aktivnost svrhovita, odnosno usmjerena na postizanje određenog cilja. Treće, kreativni procesi moraju generirati nešto originalno. Četvrto, ishod mora imati određenu vrijednost u odnosu na zadani cilj.

Kreativnost mora predstavljati nešto novo ili drugačije. No, da bi nešto bilo kreativno nije dovoljno da bude samo novo-očekuje se da bude primjereno (prikladno) ili korisno (upotrebljivo) (Beghetto i Kaufman, 2014).

Kreativnost je sposobnost produkcije rada koji je nov i prikladan. Nov produkt je onaj koji je originalan iako percipirana novost produkta ovisi o promatračima te on može biti nov samo na nivou pojedinca. Stoga, važno je naglasiti ako je nešto novo, ali ne i prikladno rješenje problema, to nije kreativan već samo čudan, bizaran odgovor (Barron, 1988, prema Arar i Rački, 2003).

Sternberg (2006, prema Blamires i Peterson, 2014) navodi da kreativnost ovisi o šest različitih, ali međusobno povezanih resursa: intelektualnih sposobnosti, znanja, stilova razmišljanja, osobnosti, motivaciji i okolišu.

Gilford (1950, prema Hossieni i Khalili, 2011) smatra da je kreativnost skup individualnih karakteristika i sposobnosti. Prema navedenom autoru kreativnost je divergentno mišljenje što znači sposobnost razmišljanja u različitim dimenzijama, odnosno razmišljanje na različite načine.

Miel (1968) navodi kako je kreativnost proces povezivanja ranije nepovezanih stvari. To je promišljen proces stvaranja novih kombinacija ili modeliranja, pokreta, građe, riječi, ideja i simbola i omogućavanje proizvoda ostalima na neki drugi način.

Većina istraživača se slaže da je kreativnost proces proizvodnje nečega što je originalno i vrijedno (Sternberg, 1996, prema Arar i Rački, 2003). Nešto može biti teorija, ples kemikalija, postupak, ručak, simfonija ili bilo što drugo (Arar i Rački, 2003).

Kada govorimo o kreativnosti razlikujemo četiri kategorije: kreativni proces, kreativni proizvod, kreativnu osobu i kreativno okruženje (Stojanova, 2010).

Kreativnost je kognitivni psihološki proces. Kreativni proces kao kategorija definira način kako postizemo kreativni proizvod. On vodi do neobičnih ideja stvarajući različitu mješavinu starih, nadograđenih ili novih ideja na one već postojeće.

Kada govorimo o kreativnosti kao proizvodu postavlja se pitanje koje kriterije mora ispunjavati da bi bio klasificiran kao kreativan. Prema nekim autorima dovoljno je da proizvod ima određeno značenje samo za osobu koja ga je stvorila, dok drugi smatraju da bi trebao biti važan za širu društvenu zajednicu. Kreativan proizvod može se prikazati u obliku ekspresije (stvaranje opipljivog proizvoda) ili

impresije (sposobnost za kreativno, bogato i detaljno promatranje). Bez obzira na svoju prirodu (impresija ili ekspresija) kreativni proizvodi uključuju dvije osobine-novinu i korisnost.

Teško je definirati i odrediti ključne karakteristike kreativne osobe. Obično se smatra da kreativne osobe imaju neke od sljedećih karakteristika: visok osjećaj za humor, toleranciju na dvosmislenost, radoznalost, ustrajnost u radu, bogatu maštu, pokazuju znakove visokog samopouzdanja, neovisni su o mišljenju drugih, sklonost riskiranju, nemaju strah od neuspjeha, imaju nisku razinu anksioznosti i tako dalje.

Socijalno okruženje ima veliku ulogu u stvaranju kreativnih ideja. Ono može potaknuti, ali i spriječiti kreativnost.

S obzirom na očitovanje kreativnosti unutar spomenutih kategorija razlikujemo primarnu (sposobnost generiranja, odnosno proizvodnje ideja, ali ne i njihova selekcija ili kritički odnos) i sekundarnu kreativnost (generiranje ideja uz postojanje kritičkog mišljenja o idejama). Razlikujemo još i potencijalnu (osobina prisutna u različitim stupnjevima, ali koja mora naići na povoljne uvjete da bi se očitovala) i aktualna kreativnost (izražavanje kreativnosti spontano, bez vanjskih poticaja) (Somolanji i Bognar, 2008).

2.2.Kreativnost i stvaralaštvo

Iako se čitavo vrijeme spominje termin kreativnost te većina autora daje objašnjenje tog termina isključujući termin stvaralaštvo, kod Stevanovića (1997) možemo uočiti kako su stvaralaštvo i kreativnost zapravo istoznačnice.

Cvetković Lay izjednačava termine stvaralaštvo i kreativnost. Petz (prema Cvetković Lay, 2004) navodi kako je stvaralaštvo aktivnost koja daje nove, originalne proizvode u duhovno ili materijalnoj sferi.

U psihologijskom rječniku pronalazi se pojam stvaralačko mišljenje koji se objašnjava kao sintagma kojom se ponekad označava onaj proces mišljenja koji dovodi do novih i neobičnih rješenja problema (Petz, 1992).

„Kada govorimo o stvaralaštvu najmlađe djece, tada je pojam igre neodvojiv od toga pojma“ (Nola, 1987:105).

Nola (1987) navodi kako je u stvaralačkoj igri bitno da dijete ima osobnu slobodu i da ima mogućnost traženja svog vlastitog puta do željenog cilja. Ističe kako svako

uplitanje i nametanje uništava stvaralačku igru te tako prekida zaokupljenost i angažiranost djece. Naglašava kako je bitna karakteristika stvaralačke igre to da je ona uvijek nova, svježa i neponovljiva i da je kao takva stalan izvor pokretačke snage. Ona navodi djecu na nove pokušaje, traganja i rješenja, zaokuplja ih i uvijek ih može iznova zainteresirati i intelektualno angažirati. Pod stvaralačke igre Nola (1987) podrazumijeva dramske igre, igre riječima, glazbene igre, igre tijelom, likovne igre, igre s materijalom te matematičke igre.

2.3. Razlika između kreativnosti i darovitosti

Postoji jasna razlika između termina kreativnost i darovitost.

„Kreativnost (hrv. stvaralaštvo) je tvoračka sposobnost koja može, ali i ne mora biti osobina darovitog pojedinca. Sam pojam kreativnosti obilježen je dvojbama u shvaćanju i definiranju pojma; ipak, kao osobine kreativnosti uzimaju se dva elementa:

1. kreativni pojedinac *uočava*, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način;
2. kreativni pojedinac *proizvodi* nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela.

Iz toga proizlazi da neki smatraju da je kreativan samo onaj pojedinac koji proizvodi, a ne samo uočava (kreativnost = stvaralaštvo), dok drugi misle da je sposobnost uočavanja neobičnog (kao npr. kod humora) barem znak kreativnost (kreativnost = osobina)“ (Čudina-Obradović, 1990:51).

Winner (2005) kod pojma kreativnosti razlikuje kreativnost s velikim *K* i s malim *k*. Djeca koja samostalno otkrivaju pravila i tehničke vještine određenog područja, uz minimalno vodstvo odraslih, i izmišljaju neobične strategije za rješavanje problema su djeca s malim *k*. Kada se govori o kreativnosti s velikim *K* tu se podrazumijeva istezanje, mijenjanje ili čak transformiranje područja. Smatra se kako djeca ne mogu biti kreativna na takav način jer on podrazumijeva ogromno znanje i iskustvo koje djeca u toj dobi nemaju.

Huzjak (2006) navodi kako je Tylor razvrstavajući kreativnost u pet stupnjeva objasnio kreativnost s malo *k*, i s veliko *K*. Nadalje navodi kako je kroz prva četiri stupnja vidljiva kreativnost s malim *k*:

1. kreativnost spontane aktivnosti (1-6 g.);
2. kreativnost usmjerene aktivnosti (7 – 10 g.);
3. kreativnost invencije (11-15 g.);
4. kreativnost inovacije (16-17 g.).

Kroz 5. stupanj kreativnosti (kreativnost stvaranja (18+), vidljiva je ta kreativnost s velikim K.

Winner (2005) navodi kako su termini darovit i kreativan mnogima istoznačnice, iako bi se zapravo trebale jasno razlikovati. Prema autorici, darovito je ono dijete koje je rođeno s neuobičajenim sposobnostima da svlada određeno područje.

Čudina-Obradović (1990) navodi kako na pitanje što je nadarenost ne postoji jedan ispravan odgovor već postoje mnogobrojni i različiti odgovori.

„Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi“ (Cvetković Lay, 1998:15).

Prema Petz (1992) darovitost je sklop urođenih sposobnosti i osobina koje osobi s tim osobinama omogućuju da u jednom ili više područja trajno postiže nadprosječne rezultate. Napominje kako se darovitost, ako je vidljiva samo na jednom području, naziva talentom.

Prema Cvetković Lay (1998) kao darovita se izdvajaju ona djeca koja su prije većine, uvijek su brža od drugih, drugačija od drugih, uspješnija su od svojih vršnjaka te imaju bolja i viša postignuća. Autorica kao jednom od osnovnih sastavnica darovitosti navodi i kreativnost. Prema njoj, kreativnost se smatra vrlo značajnom komponentom darovitosti. Kreativnost se u tom slučaju definira kao ona sposobnost koju kod djece možemo naslutiti u njihovim neobičnim i originalnim pitanjima, neuobičajenim i mudrim izjavama, smislu za improvizaciju i originalnim rješenjima problema, neiscrpoj maštovitosti te hrabrosti da iskažu svoj drugačije ideje. Uz kreativnost darovitost podrazumijeva i visokorazvijenu sposobnost te postojanje određenih osobina ličnosti.

S druge strane Huzjak (2006) navodi kako darovite osobe ne moraju ujedno biti i kreativne. Takve darovite osobe koje nisu kreativne, u odrasloj dobi postaju stručnjaci (stručnost nije kreativnost). Naglašava kako stručnjaci ostvaruju visoke rezultate unutar svojeg područja, ali su kreativne osobe te koje zapravo imaju snagu promijeniti to područje. Kao primjer navodi djecu genije koji sa svojom ekstremno

razvijenom darovitošću blistaju u djetinjstvu, ali kasnije bez kreativnosti svaki takav genij na kraju postaje bivši genij.

„Da bi nastavili s ostvarivanjem kreativnih postignuća, geniji se moraju preoblikovati. Moraju naučiti kako transformirati puku tehničku vještinu u nešto konceptualnije, interpretativnije i originalnije“ (Winner, 2005:230).

Huzjak (2006) napominje kako kreativnost nije znanje, već sposobnost koja unutar didaktičkog sustava ne pripada materijalnim nego funkcionalnim zadacima nastave. Mišljenja je kako se kreativnost ne može naučiti, već samo uvježbavati, baš poput nekog sporta jer više treninga omogućava veće rezultate.

2.4.Sastavnice kreativnosti

Cvetković Lay (2004) navodi kako su osnovne sastavnice kreativnosti, osim originalnosti, fluentnost (protočnost), zatim fleksibilnost (prilagodljivost) te elaborativnost (izvedivost).

Fluentnost/protočnost spada među primarne mentalne sposobnosti, a vidljiva je u maštovitom i lakom smišljanju ideja, odgovora te brzom uporabi riječi. Fleksibilnost/prilagodljivost može biti socijalna, kognitivna i percipitivna. Ona je vidljiva u brzom nalaženju drugog rješenja, u njihovoj kombinaciji te pokretljivosti ideja. Elaborativnost/izvedivost je značajna u posljednjoj fazi kreativnog procesa u kojoj se provjeravaju izvedivost i primjenjivost proizvoda stvaralačkog mišljenja (Cvetković Lay, 2004).

Jedna od osnovnih sastavnica kreativnosti je i znanje. Stjecanje široke baze znanja o određenom području je nužni preduvjet za nastanak bilo kakve nove ideje i razvoj kreativnosti. Ono što je također važno za stjecanje kreativnih vještina je vježbanje. Vježbanjem se osim divergentnog mišljenja stječu i kreativne vještine kao što su vještina kritičke analize i vještina izražavanja ideje (pokretom, glazbom, slikanjem, pisanjem, formulom) (Čudina – Obradović, 1990).

2.5.Razvoj kreativnosti

Gown (prema Čudina – Obradović, 1990) navodi kako su za razvoj kreativnosti najvažnija tri zadatka učitelja, odgajatelja i roditelja:

1. razvijanje kreativne mašte (od 4 do 6 godina),
2. sprječavanje pada kreativnosti (od 7 do 11 godina),
3. njegovanje verbalne kreativnosti (adolescencija).

Isto tako navodi kako se pad kreativnosti primjećuje već pri ulasku u školu, a kod većine djece je izrazit do trećeg ili četvrtog razreda. Razlog tome je školski način učenja koji uvježbavanjem funkcija koje zahtijevaju verbalno-logičko mišljenje smanjuje upotrebu podataka iz desne hemisfere (Čudina – Obradović, 1990).

2.6.Etape kreativnog procesa

Bognar (2010) navodi kako kreativni proces ima četiri etape koje se ne moraju sukcesivno slijediti nego je moguće vraćati se unatrag ili ih preskakati. Prema navedenom autoru prva etapa u kreativnom procesu je pripremanje ili oluja ideja. Za vrijeme te etape osobe primjenjuju znanje, vještine i razumijevanje materijala, objekata, problema ili njihove kombinacije. Kreativne osobe bave se objektima, materijalima ili problemima na istraživački i razigran način. Druga etapa u kreativnom procesu je inkubacija tijekom koje um započinje formulirati problem i baviti se njime uz pomoć slika i asocijacija. Treća etapa je iluminacija. Ona je evaluacijska faza u kojoj osoba izabire određene ideje, a druge odbacuje. Kao posljednju etapu u kreativnom procesu autor navodi verifikaciju/komunikaciju. Tijekom te etape osoba testira proizvod kreativnog mišljenja procjenjujući njegovu korisnost, dovršenost i ispravnost.

3.KREATIVNOST I OBRAZOVANJE

Nekada se djeci nije pripisivala kreativnost, dok se danas smatra kako su sva djeca kreativna jer imaju potreban potencijal koji učitelji trebaju poticati i probuditi. Pravilnom primjenom određenih aktivnosti kojima se potiče kreativnost, učitelji potiču djecu da misle kreativno i da sami usvajaju načine kreativnog odnošenja s drugima. Upotrebom stvaralačkih aktivnosti učitelji djecu usmjeravaju, podsjećaju ih da nema pravih ili krivih rješenja i odgovora, potiču ih na maštanje, nagrađuju drugačije i neobične ideje te takvim aktivnostima ohrabruju djecu da odu korak dalje od uobičajenog i postupno dođu do originalnih ideja. Nije tako rijedak slučaj da se kreativnost u školama zanemaruje, da joj se ne pridaje potrebna pozornost jer učitelji nisu educirani za takav rad ili pak zato što nigdje nije tako propisano (Cvetković Lay, 2004).

Bognar (2010) navodi kako učitelji često čine brojne pogreške u odnosu na dječju kreativnost, a posebno ističe sljedeće tri.

1. Brkanje mjerenja inteligencije s mjerenjem kreativnosti iako između tih mjerenja postoji razlika. Dok se testovi inteligencije zasnivaju na konvergentnom mišljenju (točnim odgovorima), pri mjerenju kreativnosti polazi se od divergentnog mišljenja (mnogo različitih odgovora).
2. Učitelji su pretežito pod utjecajem socijalno prihvatljivog ponašanja jer je akademska okolina takva da ne prihvaća uvijek dijete koje je dovoljno hrabro biti različito.
3. Učitelji se najčešće samo brinu za stupanj djetetovog razvoja. Razlog tome je to što odrasli češće s odobravanjem reagiraju kada dijete pokaže neuobičajeno (napredno) ponašanje nego kada se dijete ponaša nekonvencionalno (kreativno). Autor kao primjer navodi to što roditelji često ističu kako je njihovo dijete vrlo rano naučilo čitati ili pisati, dok rjeđe uočavaju njegovu sposobnost smišljanja novih ideja.

3.1.Škola i kreativnost

Iako mnogobrojne kritike koje se upućuju školi govore da škola po svojoj tradiciji nije mjesto gdje cvjeta kreativnost, bilo bi nepravедno reći da je škola mjesto gdje se kreativnost uopće ne razvija (Bognar, 2012).

Somolanji i Bognar (2008) navode kako danas u službi odgoja i obrazovanja dominira proučavanje kreativnosti te da se škola kao mjesto sustavnoga razvijanja smatra jednom od osnovnih predispozicija za razvoj kreativnosti. Ističu i to kako je nastava u školi jedinstven i neponovljiv proces, a svaki razred (i svaki učenik) čine sustav za sebe. Svi se oni odlikuju svojim posebnostima i individualnim potrebama kojima se svaki učitelj mora prilagoditi.

Maslow (1976: 95-96, prema Bognar, 2012) misli da bi se nastava svih predmeta trebala povesti za umjetničkim predmetima koji u znatnijoj mjeri potiču kreativnost učenika: „Ono za što sam ja zainteresiran“, Kaže Maslow, „je nova vrsta edukacije koju moramo razviti i koja ide k jačanju nove vrste ljudskog bića koje mi trebamo, osobe procesa, kreativne osobe, osobe koje znaju improvizirati, samopouzđane i hrabre osobe, autonomne osobe. Povijesna je slučajnost da su učitelji umjetničkih predmeta prvi krenuli u tom smjeru. To bi se moglo ostvariti i u matematičkom obrazovanju i nadam se da će to i biti jednog dana. Sigurno je da se matematika ili povijest ili književnost danas još uvijek uče na autoritativan način usmjeren na memoriranje... Pitanje je kako djecu učiti da se suoče s ovdje i sada, kako da postanu kreativni ljudi koji su u stanju zauzeti kreativnu orijentaciju.“

Čudina-Obradović (1997) navodi kako neki smatraju da je kreativnost u školi opasna iz razloga što učenje pretvara u igru i podržava lijenost, sebičnost i nemar, dok neki smatraju da je razvijanje kreativnosti dužnost škole. Navodi i to kako je u novije vrijeme došlo do nekih jasnijih stavova o kreativnosti u školi.

1. Smatra se kako je razvijanje kreativnosti posao i dužnost škole, što znači da se kombiniranjem učenja i kreativne aktivnosti potiču učenikovi kreativni potencijali.
2. Svako dijete ima potencijal da razvije kreativnost bez obzira na to je li posebno darovito ili ne.

3. Smatra se kako kreativnost nije samo sposobnost divergentnog mišljenja, sposobnost stvaranja originalnih i novih ideja, već da je kreativnost stjecanje znanja i njegovo uklapanje u nove stvaralačke cjeline. Jednom riječju, kreativnost je učenje i posljedica učenja, i to učenje na jedan drugačiji, angažira i aktivan način.
4. Kao sastavni dio učenja počinje se smatrati razvijanje kreativnosti jer na takav način dolazi do stjecanja znanja i njegove primjene. Takvo znanje, koje je stečeno uz poticanje kreativnosti i na kreativan način, smatra se kvalitetnijim i dugotrajnijim od znanja koje je stečeno klasičnim poučavanjem.
5. Ako se među učenicima u školi razvija kreativnost, to može osposobiti učenike za buduće plodno stvaralaštvo i kvalitetnije stjecanje znanja.

Kako bi se učenicima omogućio razvoj kreativnosti u školi učitelj bi trebao zadovoljiti četiri preduvjeta, a to su: trebao bi uvrstiti estetski odgoj u program, svakog dana rabiti i poučavati tehnike divergentnog mišljenja te stvoriti ozračje emocionalne sigurnosti kao i okolinu koja je poticajna za nastanak kreativnosti (Čudina-Obradović, 1997).

Estetski odgoj

Čudina-Obradović (1997) navodi kako su unutar estetskog odgoja razni zadaci i aktivnosti kojima se može potaknuti kreativnost, a to su:

- naglašavanje emocionalnog sadržaja učenja i odnosa prema sebi i ostalima,
- poučavanje kako izraziti unutarnje doživljaje i vlastite osjećaje,
- poticanje osjetljivosti za sve osjetilne doživljaje okoline,
- razvijanje osjetljivosti za umjetnička djela unutar svih područja umjetnosti.

Poučavanje divergentnog mišljenja

Čudina-Obradović (1997) naglašava važnost svakodnevne uporabe, prikazivanja i poučavanja divergentnog mišljenja, odnosno pronalaženja novih i različitih rješenja kao prijeko potrebne sastavnice za razvijanje kreativnosti. Poticanje divergentnog mišljenja prema navedenom autoru obuhvaća sljedeće:

- uvježbavanje i poučavanje učenika u uporabi divergentnih tehnika mišljenja,
- pronalaženje novih i neobičnih upotreba za poznate predmete, pokušaja poboljšanja predmeta i pronalaženje analogija,
- svakodnevnu primjenu različitih tehnika za pronalaženje novih rješenja i ideja kao što su oluja ideja (pismena oluja ideja, kartice ideja i mreže ideja) i stablo posljedica.

Srića (1992) navodi kako divergentno mišljenje teče u potpunosti drugačije od konvergentnog. Kod divergentnog mišljenja misli su raspršene na raznolika moguća rješenja, a ne samo na jedno. Konvergentno mišljenje uspoređuje s praznim slikarskim platnom koje umjetnik puni idejama koje su različite i slijede jedna iza druge bez ikakvog prethodnog plana.

Stvaranje ozračja emocionalne sigurnosti

Čudina-Obradović (1997) navodi kako nastavnik svojim ponašanjem i odnosom prema učenicima utječe na emocionalnu klimu u razredu. Prema autorici emocionalno ozračje koje je pogodno za razvijanje kreativnosti ima sljedeća obilježja:

- izbjegava se nametanje jednog najboljeg načina, rješenja ili postupka,
- neke napete i neugodne situacije se rješavaju primjenom humora,
- prihvaćaju se otkaçene i neuobičajene ideje,
- oslobađa se straha od kritike i ocjenjivanja,
- dopušta se samo konstruktivna kritika koja je usmjerena na djetetov način rada i koja istodobno nudi primjer ispravnijeg i boljeg postupka.

Stvaranje poticajne okoline

Čudina-Obradović (1997) naglašava kako je nužno davanje poticaja kojim se pokazuje kako se cijeni kreativnost, a to se postiže sljedeći način:

- poticanjem učenika na isprobavanje novih ideja,
- poticanjem učenika na neovisnost i samostalnost u radu i mišljenju,

- poticanjem učenika da uoče probleme na nov način i da za njega samostalno pronađu rješenja,
- davanjem vlastitog primjera kreativnog ponašanja,
- naglašavanjem vrijednosti svakog kreativnog rezultata i proizvoda,
- primjenom humora i igre u nastavi.

S gledišta kreativnosti škola treba biti:

- „Mjesto aktivnog stjecanja znanja i iskustvenog učenja
- Mjesto učenja na projektima, stvaralačkim predlošcima i problemima
- Škola koja razvija i štiti individualitet učenika
- Škola koja otkriva „blago u nama“ (Delors)
- Ustanova u kojoj se učenici mogu radovati i „kreativno disati“
- Škola koja podiže samopouzdanje i samostalnost učenika
- Škola bez prisile, straha, nastavnih fobija i antipedagogije
- Humana zajednica prijateljstva i međusobnog pomaganja
- Nastava koja ne sputava prirodnu znatiželju djece
- Nastava gdje je dopušteno misliti i na drugačiji način
- Nastava koja naglašava mišljenje, sposobnosti i vještine višeg reda
- Škola u kojoj se učenika ne kažnjava za svaku pogrešku
- Škola čiji je kurikulum usmjeren na dijete-učenika
- Škola i nastava koja razvija socijalnu kompetenciju i komunikaciju
- Škola koja izgrađuje identitet svakog učenika
- Škola dobrog menadžmenta za „ljudske potencijale“.“ (Previšić, 2006: 15-16)

Čandrlić (1988) navodi kako je potrebno koristiti one nastavne metode koje potiču učenike da kreativno uče. Isto tako naglašava kako je izuzetno važno razviti instrumente za identifikaciju i praćenje u onim sadržajima koji uključuju kreativno mišljenje i osposobiti učitelje da se služe tim instrumentima.

3.1.1.Škola kao mjesto koje potiče kreativnost

Škola treba biti mjesto na kojem se potiče i razvija kreativnost učenika, ali i učitelja. Kako bi se potaknula kreativnost učenika i učitelja, škola mora biti mjesto iskustvenog učenja i aktivnog stjecanja znanja. U njoj se treba učiti na stvaralačkim predlošcima, problemima i projektima. Škola se treba razvijati i štititi individualnost učenika te podizati njihovo samopouzdanje i samostalnost. U njoj ne smiju vladati: prisila, strah i antipedagogija. Ona treba biti humana zajednica međusobnog pomaganja i prijateljstva. Nastava koja se u njoj odvija ne smije sputavati prirodnu znatiželju djece već treba dopustiti i poticati djecu da razmišljaju na drugačiji način. Njezin kurikulum treba biti usmjeren na učenika, a njezina nastava treba razvijati komunikaciju i socijalnu kompetenciju. U školi kreativnost ne smije biti sustavno gušena. Ona treba razvijati aktivne nastavne metode, partnersku i istraživačku nastavu, otkrivanje i propitivanje prirodne okoline, fleksibilne programe te izvorno učenje i eksperimentiranje (Previšić, 2006). Osim klasične nastave važne su i izvannastavne i slobodne aktivnosti u kojima je učenik potpuno slobodan i u kojima do izražaja dolaze njegova samostalnost i želja za stvaranjem. Međutim, najbolji se rezultati postižu skladnim povezivanjem izvannastavnih i nastavnih aktivnosti. Budući da je škola mjesto na kojem se čovjek i obrazuje i odgaja u njoj se stvara savršena prilika za poticanje kreativnosti (Stevanović, 2002).

„Zadatak je škole da kod učenika razvije navike i sposobnosti koje će mu pomoći da svlada bilo koji budući izazov i pronađe bolje rješenje problema. Učenici moraju naučiti povezivati stečena znanja i iskustva na nov način. To ih čini sposobnijim da primjene svoje učenje na probleme što će ih sretati u budućnosti“ (Čandrlić, 1988:49).

Međutim, unatoč općeprihvaćenom stajalištu o nužnosti poticanja kreativnosti u školama ono često ostaje na deklarativnoj razini, oviseći o individualnim afinitetima učitelja, autora udžbenika, učenika, pojedine škole. Naime, stvaralački potencijal, kreativnost i razvoj talenata svakog pojedinca javljaju se kao važni ciljevi i zadaće obrazovanja u propisanim dokumentima škole, no u implementaciji tih zadataka u nastavni sadržaj, poticanje kreativnosti ostaje nedorečeno (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010).

Štoviše, brojni autori upućuju mnogobrojne kritike na račun škola te navode da nastava u školama ne samo da ne razvija kreativnost učenika nego ju na određeni način i sputava (Beghetto, 2007; Freund i Holling, 2008; Meyer, 2005; Simplicio, 2000; Stevanović, 2002). Poznati engleski pedagog Ken Robinson (2006) ide tako daleko da čak tvrdi kako škole ubijaju kreativnost učenika te da se u školama obrazujemo da ne budemo kreativni.

„Kod navođenja nedostataka naše nastave spomenuti su nedostatno uvođenje novih nastavnih sredstava i metoda, slaba materijalna opremljenost naših škola i preopširnost nastavnih programa kao faktori koji negativno utječu na razvoj stvaralaštva“ (Čandrlić, 1988:47).

Čandrlić (1988) navodi kako i uz neke određene poteškoće učitelj ima tu moć da stvori kreativnu atmosferu u razredu i stimulira kreativno ponašanje svojih učenika. Ističe kako niti najsuvremenija nastavna sredstva i najbolji programi ne mogu pomoći ako učitelj svojom funkcijom ne podržava kreativnost.

Učitelj potiče učeničku kreativnost na način da se s uvažavanjem odnosi prema učeničkim idejama i pitanjima, stalno razvija radoznalost učenika te poticanjem raznovrsnih rješenja oslobađa učenike straha od grešaka (Stevanović, 2003).

3.1.1.1.Odlike škole koja njeguje kreativnost

Bognar (2004) navodi kako škole koje njeguju kreativnost učenika trebaju polaziti od sljedećeg:

1. Školsko osoblje trebalo bi se truditi smanjiti stres i anksioznost kod djece ali i svoj vlastiti.
2. Proces bi se trebao vrednovati više od proizvoda.
3. Trebalo bi se ukloniti vremensko ograničenje iz aktivnosti u kojima sudjeluju djeca.
4. Trebalo bi se uspostaviti se slobodno i otvoreno ozračje, a samoizražavanje bi se trebalo ohrabrivati i cijeniti.
5. Djeca bi se trebala ohrabrivati u tome da razmjenjuju ideje ne samo s učiteljem, već i između sebe.

6. Natjecanje i nagrađivanje bi se trebalo nastojati što manje koristiti.

3.1.2. Sputavanje kreativnosti u školi

Kako se kreativnost pravilnim načinom rada učitelja, ali i škole u cijelosti može potaknuti, isto se tako neadekvatnim postupcima može sputavati i kočiti. Kao čimbenike koji sputavaju kreativnost, Stevanović (2003) navodi: strah od neuspjeha, slabu motiviranost, klasičan (stereotipan) način rada, podčinjenost autoritetu, konformizam, neinicijativnost i tome slično.

Kreativnost sputavaju oni učitelji koji od učenika zahtijevaju knjiško, nekritičko učenje u kojem se zahtijeva jedan točan odgovor na postavljeno pitanje, a odgovori na pitanja se izjednačavaju s predavanjima i tekstovima iz udžbenika. Takav princip nikako ne ide u prilog razvoju kritičkog mišljenja. Učitelji koji imaju takav pristup radu su nekretni te ih navedeni autor karakterizira kao autoritarni tip nastavnika. To je takav tip nastavnika koji samostalno organizira cjelokupnu aktivnost. On sam stvara plan rada, određuje korake, postupke i procedure te diktira radne zadatke. Učenicima pritom nije omogućeno izlaganje ideja koje su suprotne onima za koje se takav učitelj zalaže. Kritičko mišljenje svedeno je na minimum te prevladavaju samo mišljenja učitelja. U takvim okolnostima učenički stvaralački potencijali ne mogu doći do izražaja. Osim neosposobljenih i nepripremljenih učitelja kreativnost u školi mogu kočiti i preopširni nastavni programi, neadekvatni planovi te neadekvatna i pretjerana oslonjenost na udžbenike i ostale propisane materijale (priručnici, nastavni i radni listići, radne bilježnice i slično). Ono što se također navodi kao neki od bitnih faktora koji sputavaju kreativnost su:

- formalizam u radu učitelja, odnosno njegov princip da se nastava uvijek organizira na isti način;
- učenicima su učitelj i udžbenik jedini izvor znanja te pritom učenici uče zapamćivanjem, a izostaje svako samostalno rasuđivanje i istraživanje;
- učitelj prihvaća učenikove reproduktivne odgovore i ne potiče ga na produkciju većeg broja ideja;
- nastava je prilagođena samo prosječnim učenicima, a pritom ispaštaju oni iznadprosječni, ali i ispodprosječni.

Oslobađanju učeničkih kreativnih potencijala u prilog ne ide niti vremensko ograničenje koje je prisutno u nastavi. Iz aktivnosti u aktivnost se ne prelazi spontano, nego se prisilno zaustavlja jedna aktivnost kako bi se počela raditi druga. Vrijeme za kvalitetan i kreativan rad ne bi trebalo biti ograničeno satom (Stevanović, 2003).

Kreativna djeca nerijetko imaju reputaciju onih koji imaju „smiješne“ ideje, a njihov rad karakteriziraju ideje koje su „izvan okvira“. Upravo zbog nepravilne procjene okoline često razviju nerealističan stav o sebi. Takva djeca se najčešće prilikom mjerenja sposobnosti i procjene ponašanja okarakteriziraju kao tupi ili spori učenici. S obzirom da su procijenjeni kao takvi, nitko im ne zadaje zadatke koji bi im bili izazovni pa oni tako ne napreduju. Djeca koja su prisiljena prigušiti svoju kreativnost mogu imati ozbiljnih teškoća s učenjem. Ona se navikavaju suspregnuti svoju prirodnu tendenciju da kreativno uče pitajući, pogađajući, istražujući i eksperimentirajući te umjesto toga nauče prihvatiti autoritativno učenje. Osim problema u učenju imaju i probleme u ponašanju iz razloga što im škola ne daje zadatke koji su im izazovni pa je njihovo ponašanje reakcija na reproduktivne i dosadne zadatke koji se pred njih stavljaju. Njihov najveći problem je što i od društva u cjelini i od obitelji najčešće doživljavaju neprihvatanje (Čandrlić, 1988).

4.KREATIVNI UČITELJI-KREATIVNI UČENICI

Biti učitelj u današnjem vremenu teže je nego što je bilo ikada prije. Brojni su izazovi i zadaci koji se stavljaju pred današnjeg učitelja. Prije svega, škola ima novu ulogu u razvoju društva kao i u životu pojedinca. Ona više nije institucija koja prenosi znanja i iskustva sa starije generacije na mlađu, nego mjesto poticanja i razvoja učeničke kreativnosti.

Učitelji igraju vrlo važnu ulogu u razvijanju svih komponenata učeničke kreativnosti. Kako bi mogli razvijati kreativnost svojih učenika učitelji bi i sami trebali biti kreativni. Osim toga, učitelji trebaju razumjeti sam pojam kreativnosti kao i sve prednosti i dobrobiti kreativne nastave. Kreativna nastava može se definirati kao jedinstvena, prilagođena i smislena razmjena znanja među svim pojedincima u kontekstu učenja (Rinkevich, 2011). Epstein (2008) smatra da poticanje kreativnosti u svim njegovim oblicima može podržati dječje akademske performanse i proces učenja te poticati cjeloživotno učenje.

„Najbolji je učitelj takvoj djeci onaj koji potiče kreativnost, daje veće mogućnosti izbora, podržava neortodoksne poglede i stajališta, nagrađuje divergentno mišljenje i općenito vodi razred na neformalan način“ (Renzulli, 1997, prema Cvetković Lay, 2004:13).

Hornig i suradnici (2005, prema Rinkevich, 2011) identificirali su osobine ličnosti kreativnih učitelja te istaknuli upornost, samopouzdanje i smisao za humor. Anderson (2002, prema Rinkevich, 2011) navodi još jednu karakteristiku kreativnih učitelja, a to je sposobnost prilagodbe-osobito u pogledu zapažanja i registriranja različitih učeničkih raspoloženja te adekvatnog reagiranja. Navedeni autor također ističe važnost autonomije za osmišljavanje i izvođenje kreativne nastave koja, po njemu, može biti osobina učitelja, ali i osobina školskog sustava.

Cropley (1994, prema Sak, 2004) ističe tri aspekta ponašanja učitelja koji potiču kreativnost kod učenika. Prvi aspekt odnosi se na samog učitelja koji učenicima treba biti model. Oblici ponašanja koja učitelj prikazuje trebaju biti ponašanja koja učenici razvijaju. Drugi aspekt je razredno ozračje. Kreativnost cvjeta u ozračju koje konstruktivno reagira na neobične ideje. Treći aspekt su nastojanja učitelja da nagrađuje i poboljšava kreativnost učenika tijekom nastavnih aktivnosti.

Kreativni učitelji prepoznatljivi su prema određenim karakteristikama koje posjeduju. Stalno su u pokretu i nekom akcijskom istraživanju konstantno kreirajući nove pedagoške scenarije u kojima će sudjelovati zajedno sa svojim učenicima. Takvi učitelji nastoje u svakoj nastavnoj epizodi organizirati aktivno sudjelovanje učenika u nekoj iskustvenoj situaciji. To su učitelji koji umjesto udžbenika koriste znanstvenopopularne i umjetničke tekstove za kreativne aktivnosti učenika. Oni konstantno rade na sebi-uče i formalno i neformalno (Matijević, 2009).

Takvi kreativni učitelji dobro poznaju svoje učenike te nastavni plan i program. Udžbeničku građu razmatraju kritički i kreativno te pronalaze drugačije tehnike izlaganja i drugačiji pristup danim podacima (Stevanović, 2003).

Međutim, učitelji uglavnom nisu dovoljno educirani za kreativno osmišljavanje i izvođenje nastavnog procesa kao ni za poticanje i razvoj učeničke kreativnosti. Oni vrlo često ne detektiraju kreativnog učenika ili ga čak u nekim slučajevima, kada ga i detektiraju, jednostavno ignoriraju. Cropley (1994, prema Sak, 2004) opisuje ponašanja i osobine kreativne djece koja nisu poželjna od strane učitelja, a to su: impulzivnost, nonkonformizam, neorganiziranost, maštovitost. Osobine učenika koje preferiraju učitelji su uljudnost, točnost, organiziranost, poslušnost. Istraživanja vezana uz kreativnost u obrazovnom kontekstu ukazuju na to da zapravo učitelji ne vole osobine ličnosti vezane uz kreativnost (Westby i Dawson, 1995).

Čandrlić (1988) navodi kako kreativnost nije uključena u vrijednosni sustav škole i kako učitelji ne razumiju kreativnu djecu te kako imaju teškoća u komuniciranju s njima. Ističe kako upravo iz tog razloga učitelji najčešće ne vole kreativne učenike čak niti kada su odlični učenici. Ono što učiteljima pomaže u poticanju kreativnosti učenika je izgrađivanje vlastitog stvaralačkog stila rada, a to je moguće ostvariti poznavanjem niza metoda, oblika te sredstava rada.

„Kreativan odnos samog nastavnika prema nastavi i učenicima ponekad će zahtijevati kretanje neistraženim stazama. Nastavnik ponekad mora biti spreman skrenuti s utvrđenih putova i razbiti predviđene okvire. Potrebno je da nastavnik nagrađuje kreativnost, da otvara učenicima nove poglede, navikava ih na rješavanje problema, ohrabruje kritičko mišljenje“ (Čandrlić, 1988:48).

Jedino učitelj koji je svjestan pozitivnih rezultata koji slijede, kako za njega tako i za učenike, može se prilagoditi posebnostima i individualnim potrebama svakog učenika. Svaki učitelj prije svega mora postati svjestan toga da je za razvijanje nečijih potencijala i sposobnosti prvenstveno potrebno razvijanje vlastitih.

Također, postavlja se pitanje i o tome koja je funkcija učitelja u suvremenom školstvu. Dolazi se do zaključka kako u suvremenom školstvu njegova funkcija postaje poučavanje i suradnja s učenicima (Somolanji i Bognar, 2008).

„Suvremeni učitelj suočen je s brzim napretkom tehnologije koja čini dostupnost informacija lakšom. Mladi učenički umovi bombardirani su velikom količinom raznog multimedijalnog sadržaja koja čini veliki izazov za učitelja. On se mora boriti za učenikovu pažnju koja ima mnogo veća očekivanja i kako bi to ostvario mora primijeniti nove podjednako raznolike i atraktivne pristupe u skladu s učeničkim interesima. Pitanja koja si može postaviti pri evaluaciji svoga rada su sljedeća: "Koja znanja želim da steknu moji učenici? Koje vrijednosti će moji učenici primiti? Što ja očekujem tijekom njihova učenja? Koje odgovore, povratnu informaciju, očekujem od njih? Koje metode ću koristiti? Koje materijale ću koristiti kako bi učenicima najbolje približio i pojasnio sadržaj? Na koji način ću ocijeniti njihov rad? Što drugi učitelji čine u svojoj nastavnoj praksi, a ja mogu iskoristiti? U kojim područjima trebam usavršavanje vještina i znanja? Koje druge izvore znanja poznajem, a mogu ih koristiti u nastavi?" (Somolanji i Bognar, 2008: 90).

Somolanji i Bognar (2008) navode kako su sva ta pitanja suvišna ako učitelj nema potrebnu motivaciju za rad. Ističu kako će učitelj biti najkreativniji ako je intrinzično motiviran. To znači da će u radu gledati na cijeli zadatak i na osjećaj zadovoljstva koji mu taj zadatak pruža naspram ekstrinzične motiviranosti kada je u radu usmjeren na cilj (nagradu). Navode i to kako su za poticanje i razvijanje kreativnosti u školi i nastavi, osim motivacije, potrebni i određena količina sposobnosti i znanja. Ono što omogućuje prikupljanje sposobnosti i znanja u svrhu većega samopouzdanja i sigurnosti u radu su dodatna edukacija i suradnja učitelja. Većim samopouzdanjem i sigurnošću u radu dolazi i do poticanja kreativnosti drugih.

4.1.Kompetencije kreativnog učitelja

„Sve što nastavnik čini utječe na učenike: pozitivno ili negativno, a to uključuje: metodiku nastavnog rada, odnos prema učenicima, količinu izbora i kontrole koju učenici imaju, mogućnosti za rad i suradnju s drugim učenicima. Kad govorimo o nastavničkim kompetencijama prije svega mislimo na teorijska i stručna znanja, tj. stručne kompetencije koje su osnovni preduvjet za nastavnički posao. Nastavnik mora odlično poznavati nastavni proces, proces učenja, nastavne strategije, metode i postupke, dakle imati i didaktičko-metodičke kompetencije koje će koristiti u svom radu“ (Jukić, 2010: 295).

„Sastavnice koje oblikuju metodički stil nastavnika koji potiče kreativnost možemo podijeliti u nekoliko skupina:

1. primjena nastavnih strategija, metoda, sredstava, postupaka i socijalnih oblika koji potiču aktivnost učenika, istraživanje, kritičko mišljenje, odlučivanje, samostalnost u radu, međusobnu komunikaciju (križaljke, mreže, skrivalice, asocijacije, kvizovi i mentalne mape, zagonetke, rebusi, igre, zvučni i videozapisi, karikature, skice, mimika, pantomima, odjeća, predmeti, modeli, lopte, lutke, kolaž, crtanje, priče, anegdote, citati, metafore, brainwriting, brainstorming, projekti, simulacije...);
2. otvorenost prema idejama i inicijativama učenika;
- 3.poznavanje i primjenjivanje pravila uspješne komunikacije (verbalne i neverbalne);
4. demokratski stil rukovođenja razredom;
5. stvaranje ozračja bliskosti, prijateljstva, tzv. kreativnog ozračja;
6. pri ocjenjivanju preferiranje ipsativnog pristupa mjerenju postignuća“(Jukić, 2010: 297).

Jukić (2010) navodi kako je nedopustivo zlorabiti kreativnost za prikrivanje nepripremljenosti, improvizacije, nestručnosti, nesistematičnosti nastavnika, kao i uvođenje vlastitih neprovjerenih inovacija u ime „kreativne slobode”.

4.2.Uloga učitelja u razvoju kreativnosti

Bognar (2010) navodi kako učitelji trebaju djeci omogućiti okolinu u kojoj će se ona osjećati slobodnom, sigurnom i socijalno prihvaćenom. Navodi i to kako su učitelji ti koji u kreativnim razredima ohrabruju učenike na preuzimanje rizika. Učitelji su također ti koji u potpunosti trebaju razumjeti dječju kreativnu aktivnost te u svojim komentarima trebaju biti promišljeni i senzibilni i nastojati što manje prosuđivati. Torrance (prema Martić, 2009) ističe kako samo oni učitelji koji znaju što je stvaralaštvo i koji i sami kreativno djeluju, mogu prepoznati i razumjeti dječje kreativne potrebe te samim time i poticati stvaralaštvo svojih učenika. Martić (2009) smatra kako bi učitelji trebali organizirati i planirati nastavni proces na kreativan način. Smatra i to kako je mala vjerojatnost da će učenici naučiti stvaralački misliti i djelovati ako učitelji i dalje posežu za tradicionalnim pristupima u nastavi, odnosno ako potiču samo konvergentno mišljenje i koriste frontalni oblik nastave. Ističe i to kako takvi učitelji svojim učenicima osiguravaju primjerene uvjete unutar kojih raznim metodama, sadržajima, aktivnostima i tehnikama potiču njihove stvaralačke potencijale.

5.KREATIVNI UČENICI U NASTAVNOM PROCESU

Unatoč tome što je logično pretpostaviti potrebu za kreativnim pojedincima, čini se da se društvo ne ponaša tako da stimulira njihov rad. Već od polaska u dječji vrtić, pa kroz osnovnu školu i dalje, kreativna djeca često nisu omiljena, čak niti prihvaćena, već se vrlo često njihova kreativnost guši i sputava. Može se pretpostaviti da je podosta neotkrivenih talenata propalo zato što nisu bili dobri i poslušni učenici, već su bili radoznali, postavljali „neprikladna“ pitanja, činili stvari „na svoju ruku“, bili čudni i usamljeni. Društvo takve pojedince rijetko kada prihvaća (Čandrlić, 1988:7).

Učitelji u danim uvjetima nastave na ljestvici poželjnosti nisko vrednuju kreativne učenike. Razlog tome je što učitelj ne zna na koji način tretirati neobičan odgovor i što odgovoriti na postavljeno pitanje. Često se dogodi da takvi ispadi kreativnih učenika dovode u pitanje učiteljev autoritet. Biti kreativan ustvari znači biti nepredvidiv, a učitelji su ti koji vole predvidjeti sve situacije jer se tako mogu kontrolirati situaciju i sjećaju se sigurnijima. Za kreativnog učenika je iznimno važna emocionalna klima u razredu koju stvara nastavnik. Ako učenik osjeti da njegove ideje i misli neće biti ismijane nego baš naprotiv prihvaćene, on će ih izraziti. Emocionalna klima je ta koja povoljno utječe na odgojno-obrazovno djelovanje, ali i na poticanje ili kočenje učenja. Kod nje je važno da odnos između učenika i učitelja bude zasnovan na međusobnom poštivanju, razumijevanju, neposrednosti, povjerenju i iskrenosti (Čandrlić, 1988).

„Možda se kao najbolji sveobuhvatni termin za klimu potrebnu za kreativnost može upotrijebiti demokratičnost. Kreativnost se češće identificira u demokratskom tipu organizacije nego u autoritativnom. U klimi demokratičnosti više učenika participira u komunikaciji, donošenju odluka, rješavanju problema i svaki se prijedlog vrednuje“ (Čandrlić, 1988:46).

Čandrlić (1988) ističe kako je najveći problem za kreativnog učenika ličnost učitelja. Navodi kako nije potrebno da učitelj zna sve o kreativnosti nego je važno to da se ne orijentira samo na ono što već poznaje nego da bude otvoren prema nečemu novom što ne poznaje.

5.1.Kako prepoznati kreativnog učenika

Cvetković Lay (2004) navodi kako se kreativna djeca prepoznaju po tome što češće daju složene odgovore koje su sposobni povezati u cjelinu, zatim crtaju u trima dimenzijama te prilikom objašnjavanja istoga, ili u naslovu upotrebljavaju humor. Također se ne pridržavaju strogih pravila već samostalno dodaju nove elemente koji se u zadacima ne traže.

Kreativna osoba se od nekreativne razlikuje u svom načinu pristupanja problemima. Postoji nekoliko značajki koje nam omogućuju da prepoznamo kreativnog pojedinca.

1. Glavni kriterij kreativnosti je izvornost ili originalnost. Osoba daje originalna rješenja i problemsku situaciju rješava na neobičan način.
2. Kreativnost nema izravne veze s inteligencijom i ne ovisi izravno o znanju. Mnoga istraživanja su pokazala kako nema kreativnosti bez znanja, ali isto tako su pokazala kako previše znanja koči kreativnost.
3. Kreativnost je u negativnoj vezi s redom i disciplinom. Osobe koje su disciplinirane mogu kvalitetno izvršavati razne poslove, ali na taj način nikada neće postići neki viši stupanj inventivnosti. Takvi ljudi savršeno provode tuđe ideje, ali ne stvaraju vlastite.
4. Kreativnost je u korelaciji s humorom. Kreativnost kao i humor krase fleksibilnost i fluentnost u mišljenju, ali i sklonost igranju.
5. Kreativna osoba je kao ličnost emotivno osjetljiva i nekonformist. Takva osoba je sklona odbacivanju općeprihvaćenih i nametnutih stavova. Osim toga buntovna je i autonomna te obično odbacuje svaki oblik neslobode i odbija igrati one socijalne uloge koje su joj namijenjene (Srića, 1992).

„U svim shvaćanjima i definiranjima kreativnosti zajednička su dva elementa:

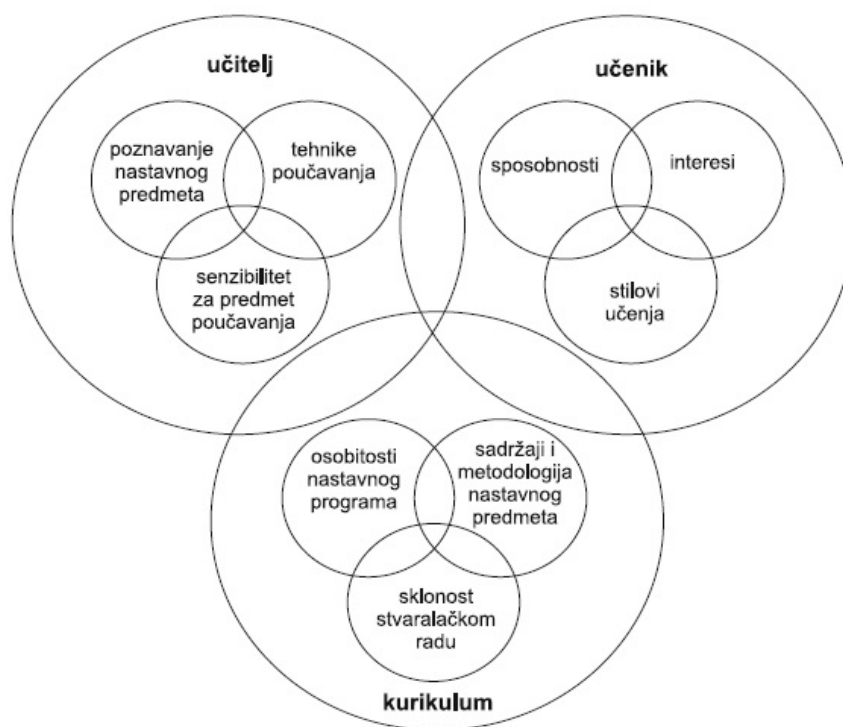
- kreativni pojedinac uočava, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način,
- kreativni pojedinac proizvodi nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela.

Neki smatraju da je kreativan samo onaj pojedinac koji proizvodi, a ne i onaj koji uočava (kreativnost=stvaralaštvo), dok drugi misle da je sposobnost uočavanja

neobičnog (kao npr. kod humora) bar znak kreativnosti, pa i takve pojedince smatraju kreativnima (kreativnost=osobina)“ (Čudina – Obradović, 1990: 51).

6. PRIMJER USPJEŠNOG MODELA POTICANJA KREATIVNOSTI U NASTAVI

Renzulli i Reis (prema Koludrović iReić Ercegovac, 2010) su kreirali jedan od najpoznatijih modela poticanja kreativnosti u nastavi koji promiče ideje suvremene škole, a to je *Schoolwide Enrichment Model* (Renzullijev troprstenasti model). Taj je model prvenstveno bio namijenjen poticanju darovitih učenika, ali se zbog svoje uspješnosti kasnije počeo primjenjivati i u suradničkom učenju i poticanju kreativnosti u svakodnevnom nastavnom procesu. On se temelji se na ideji prirodnog učenja što podrazumijeva da učenici radije uče o stvarnim i njima bliskim problemima u prirodnom okruženju, nego u umjetno stvorenim uvjetima koji su karakteristični za klasičnu nastavu. Na temelju tog modela ostvaruje se i teorija suvremene škole koja poduku učenika shvaća kao njegovo pripremanje za stvarni život. Kako bi se ostvarile takve teorije suvremene škole potrebno je izraditi dobro osmišljen kurikulum koji je istodobno usmjeren uvažavanju metodičke specifičnosti svakog nastavnog predmeta, ali i na poticanje stvaralaštva. U takvom kurikulumu učenik je aktivno uključen u rješavanje problema, a nastava je određena interesima učenika. Nastava je individualizirana, a učitelj ima ulogu vodiča i pomagača koji odabire prikladne nastavne tehnike. Učiteljeva je uloga ohrabruje učenike da nauče postavljati pitanja i istovremeno samostalno traže odgovore na njih. Također, učiteljeva je uloga poticanje otvorenih rasprava i promicanje aktivnog učenja. Takvim svojim postupcima, ponašanjem i očekivanjima učitelj može stvarati kvalitetne uvjete za optimalan razvoj učenikovih sposobnosti i umijeća. Kada se učitelj ponaša kao partner u procesu učenja, potpomaže ga i usmjerava učenike, tada on više nema dominantnu ulogu kao u tradicionalnoj nastavi. Unutar suvremene nastave poseban se naglasak stavlja na razvijanje divergentnog mišljenja kao oblik kreativnog stvaralaštva. To nikako ne bi trebalo značiti da je razvijanje konvergentnog mišljenja u nastavi nepotrebno i nepoželjno. Učitelj je taj koji treba znati prepoznati u kojim situacijama razvijati konvergentno mišljenje, a u kojima nastavni problemi mogu biti bolje i kvalitetnije ostvareni poticanjem divergentnog mišljenja (Koludrović iReić Ercegovac, 2010).

Slika 1. Tropstenasta koncepcija darovitosti u školskim uvjetima (Koludrović i Reić Ercegovac, 2010: 430)

6.1.Strategije za razvoj kreativnosti u razredu

Kako učitelji mogu razvijati kreativnost svojih učenika pitanje je kojim se bave brojni znanstvenici koji istražuju ovo područje. Beghetto i Kaufman (2014) nude sljedeće strategije za razvoj kreativnosti tijekom nastavnog procesa:

- Uključivati kreativnost u svakodnevno poučavanje. To uključuje korištenje aktivnosti koje potiču učenike da iznose vlastite ideje, redefiniraju probleme, misle na različite načine. (Npr. zamoliti učenike da zamijene ključni događaj u priči ili povijesnom događaju te da opišu kako će to utjecati na ishod i slično).
- Pružiti mogućnost mašte, izbora i istraživanja. To uključuje uvažavanje učeničkih interesa i određenu razinu izbora u učenju. Aktivnosti učenja trebaju biti osmišljene tako da učenici rješavaju probleme ili problemske situacije na svoj (vlastiti) način i, kada je to prikladno, da stvaraju nove proizvode, rješenja i rezultate.

- Nadzirati motivacijske poruke u razredu. Čak i dobro usmjerene i namijenjene aktivnosti ponekad nehotice prigušuju kreativnost. Učitelji trebaju usmjeravati učenike na suštinske aspekte zadatka (npr. njegovu vrijednost, zašto je zanimljiv i slično), a ne na vanjske karakteristike.
- Pristup kreativnosti i akademskom učenju kao sredstvu koje nam služi i u neke druge svrhe. Kada učenici radom na školskim i društvenim projektima stave svoju kreativnost i akademsko učenje u funkciju, to im je prilika za produbljivanje kreativne i akademske stručnosti, ali i mogućnost djelovanja na promijene u školama i društvenim zajednicama. Radom na različitim projektima učenici surađuju i sa stručnjacima izvan škole koji im pomažu razviti kreativno rješenje za određeni problem ili problemsku situaciju na način da kreativno i smisleno iskoriste ono što su naučili u učionici.
- Model i podrška kreativnosti u razredu. Kreativne vođe potiču kreativnost osobno ju demonstrirajući. Učitelji trebaju gledati na svoje poučavanje kao na kreativan čin i tada će biti u poziciji da su model, podrška i poticaj kreativnosti svojim učenicima. Baš kao što učenici trebaju potporu za izražavanje svoje kreativnosti isto tako trebaju ju i učitelji. Učitelji mogu naći podršku surađujući s drugim učiteljima u školi ali i uspostavljanjem suradnje s organizacijama i stručnjacima koji mogu pomoći uspostaviti kreativno učenje i izvan učionice.

Torrance (1965, prema Bognar, 2012) je brojnim eksperimentima dokazivao da je moguće u nastavi poticati kreativnost. On smatra da sljedećih pet principa potiče kreativno ponašanje učenika:

- uvažavati neobična pitanja,
- uvažavati maštovite i neobične ideje,
- pokazati djeci da njihove ideje imaju vrijednost,
- osigurati vrijeme u kojem se ne vrednuje,
- spojiti evaluaciju s uzrocima i posljedicama.

Implementiranje tih načela u nastavu podrazumijeva filozofiju nastave u kojoj učenike ne učimo kako su svi problemi riješeni i samo treba naučiti točne odgovore i

usvojiti gotova rješenja. Nasuprot tome, hrabrimo ih na uočavanje problema i postavljanje (često i nezgodnih) pitanja. To je nastava u kojoj učitelj ne nameće svoje mišljenje i svoja rješenja nego je otvoren za različite nove mogućnosti (Bognar, 2012).

Glavni ključevi kreativnosti su spontanost i sloboda. Stevanović (2002) navodi neke od savjeta za poticanje kreativnosti kod učenika:

- treba ohrabrivati i podržavati neobične ideje i odgovore,
- među učenicima treba potaknuti međusobno poštivanje i prihvatanje,
- treba poticati upotrebu provokativnih pitanja i osloboditi se konvergentnih pitanja sa samo jednim odgovorom,
- ne treba se bojati početi nešto novo i različito,
- učenicima treba dopustiti da biraju i sudjeluju u donošenju odluka te da kontroliraju svoje aktivnosti,
- učenicima treba dati vremena da misle o svojim idejama jer se kreativnost ne pokazuje odmah i spontano.

Čandrlić (1988) navodi neke od sugestija koje učiteljima služe za stvaranje kreativne atmosfere u razredu. Sugestije koje navodi su sljedeće:

- nastavni program treba biti različit za različite učenike,
- treba podržavati i poticati neobične odgovore i ideje,
- treba poštivati potrebe učenika za samostalnim radom i ohrabrivati njihove samostalne pothvate,
- bar na neko vrijeme treba tolerirati nered,
- pogreške koje se događaju treba iskoristiti na način da ih učenik shvati i uči na njima,
- učenicima treba dati vremena da razmisle o svojim idejama jer se kreativnost često ne pokazuje spontano i odmah u istom trenutku,
- kada je god moguće treba se prilagoditi idejama i interesima učenika,
- treba se održavati podržavajuća atmosfera koja omogućuje slobodu u mišljenju i istraživanju,

- među učenicima se treba kreirati međusobno prihvaćanje i poštivanje na način da su učenici u mogućnosti zajedno se razvijati i učiti jedni od drugih,
- trebaju se hrabriti divergentne aktivnosti učenika na način da učitelj ne nastupa kao kontrolor uratka nego kao izvor ideja,
- treba biti hrabar i ne plašiti se novog i različitog,
- učenicima se treba omogućiti da samostalno biraju i sudjeluju u donošenju odluka,
- kritikama se treba služiti oprezno i u malim količinama.

Pojedini učitelji uvode umjetnost kao podršku učenju nekih programskih sadržaja, kao npr. matematike. To može biti inovativna i dobra praksa za osnovne škole (Geist i Hohn, 2009).

Većina učitelja tvrdi da kada se umjetnost ugradi u nastavne sadržaje učenici uče dublje jer uključuju i vid, dodir, sluh, govor, a ponekad čak i miris i okus. Osim toga, ova metoda učenja uči dijete novom i drugačijem načinu razmišljanja te ono može ugraditi vlastite emocije i kreativnost u svoj rad (Jehlen, 2008, prema Geist i Hohn, 2009). Svi oblici umjetnosti, uključujući vizualne umjetnosti, dramu, ples i glazbu, pokazali su se korisnim i učinkovitim u poboljšanju učeničkog razmišljanja, pismenosti (čitanja, pisanja, izražavanja) i općenito cjelokupnog kognitivnog razvoja, dok je glazba bila isključivo vezana uz prostorno-vremensko razmišljanje (rasuđivanje) koje je osobito važno za razvoj matematičkih vještina (Deasy, 2002, prema Geist i Hohn, 2009).

Horng i suradnici (2005, prema Rinkevich, 2011) identificirali su strategije koje mogu pomoći nekreativnim učiteljima da kreativnije poučavaju svoje učenike. Te strategiju uključuju: učenje usmjereno na učenika, uspostavljeno upravljanje razredom, povezanost sadržaja učenja sa svakodnevnim životom, poticanje rasprava u razredu.

Da bi se učenicima omogućio kreativan razvoj učitelj treba osigurati četiri preduvjeta: stvoriti ozračje emocionalne sigurnosti i okolinu koja je poticajna za nastanak kreativnosti, svakog dana raditi na poučavanju tehnike divergentnog mišljenja te u nastavni program uvrstiti estetski odgoj (Čudina-Obradović, 1997). Međutim, važno je istaknuti da je učitelj samo jedan od čimbenika koji mogu utjecati

na razvoj kreativnosti učenika. Nikako ne smijemo zanemariti osobine samih učenika te njihove kognitivne, afektivne i psihomotoričke sposobnosti.

Somolanji i Bognar (2008) ističu kako se u školskom okruženju poticanje kreativnosti najviše očituje kroz poticanje pozitivne atmosfere unutar razreda. Ističu i to kako kreativnost može razviti samo ona škola u kojoj se njeguju rasuđivanje, rasprava, mišljenje, dijalog, istraživanje, stvaranje novih ideja, pogleda i postupaka i njihovo međusobno razmjenjivanje. Tek tada se klasične učionice pretvaraju u radionice znanja i kreativnosti. Ipak, najbolji način poticanja kreativnosti ostvaruje se kroz stvaralačku igru. Danica Nola (prema Somolanji i Bognar, 2008) razlikuje nekoliko vrsta stvaralačkih igara pomoću kojih se može potaknuti kreativnost. To su igre riječima, glazbene i likovne igre, dramske igre, matematičke igre te igre pokretom tijela. Činjenica je da je kreativnost urođena sposobnost koja se mora razvijati i uvježbavati. Iz tog razloga postoji mnoštvo faktora koji utječu na njezino sputavanje i nerazvijanje. Neki od tih faktora su obiteljski odnosi, socioekonomski uvjeti, nemotivirajuća okolina, škola, međuljudski odnosi i tome slično. U školama je sputavanje kreativnosti često vidljivo u inzistiranju na samo jednom ispravnom odgovoru, načinu ili metodi, te u netoleranciji učenikovih/učiteljevih pogrešaka, ignoriranju učenikovih/učiteljevih ideja, novih rješenja, autoritarnom stavu učitelja/ravnatelja/suradnika, učiteljevom naglasak na nastavni program, ali i nedostatku vremena za učenike. Također, kao jedan od razloga sputavanja kreativnosti mogu se smatrati i nestručni učitelji, preveliki broj učenika u jednom razredu, neadekvatno razrađen nastavni plan i program, vremensko, materijalno i prostorno ograničenje rada te tome slično (Somolanji i Bognar, 2008).

6.2.Uloga komunikacije učitelja i učenika u poticanju kreativnog mišljenja

Osnovna zadaća u razvijanju divergentnog mišljenja je naučiti učenike prepoznavati probleme i postavljati ona pitanja koja će ih dovesti do zadovoljavajućih rješenja. Stenberg (prema Koludrović i Reić Ercegovac, 2010) navodi kako se pokazalo da upravo o učitelju ovisi kako se učenici odnose prema novim problemima te način na koji postavljaju pitanja. Stenberg i Williams (prema Koludrović i Reić Ercegovac, 2010) su uočili da je način na koji učitelj komunicira u nastavi jedan od ključnih elemenata u poticanju kreativnosti, ali i usklađivanju

kurikuluma s sposobnostima i interesima svakog učenika. Ako učitelj ignorira učenička pitanja i pritom odašilje poruku da je tako postavljeno pitanje neprimjereno, on u učeniku smanjuje znatiželju za traženjem i rješavanjem novih problema. Osim ignoriranja jednako je neprimjeren i onaj oblik komunikacije u kojem učitelj donekle i pokazuje interes za učenikova pitanja, ali zbog nepoznavanja točnog odgovora, daje neku nedorečenu i besmislenu poruku. Kako bi se potaknulo kreativno rješavanje problema, Sternberg i Williams (prema Koludrović i Reić Ercegovac, 2010) poručuju da je iznimno važno da učitelj, uz pokazani interes, prizna eventualno vlastito neznanje, te tako potakne učenike da samostalno potraže moguće odgovore u različitim izvorima. Na taj način se učenike uči kako razmišljati i kako iskoristiti usvojena znanja na kvalitetan način. U tom čitavom procesu, uloga učitelja je da ohrabruje učenike da ustraju u prikupljanju informacija te da formuliра takva pitanja kojima će poticati učenike na kreativno promišljanje. Ukoliko učitelj zna formulirati prava pitanja i zadatke te tako potaknuti divergentno mišljenje, u mogućnosti je usmjeravati učenike na kreativno rješavanje problema. Divergentnim pitanjima i zadacima potiče se razmišljanje te se povećavaju motivacija i aktivnost učenika. Divergentna pitanja su ta koja omogućuju davanja neobičnih i raznolikih odgovora, gdje je točnost subjektivno određena s obzirom na znanje, kreativnost i sposobnosti učenika. Cilj divergentnih pitanja je stimulirati kreativno mišljenje. George (prema Koludrović i Reić Ercegovac 2010) je predložio Matricu pitanja i zadataka kojima se potiče kreativno (divergentno) mišljenje u nastavi. Ta je matrica važna zato što pokazuje koje se sposobnosti divergentnog mišljenja mogu poticati određenim pitanjem. Učitelji koji nauče postavljati divergentna pitanja i zadatke, učenicima olakšavaju put u kreativnom rješavanju problema. U Matrici se navodi osam kategorija pitanja i zadataka koji služe za poticanje kreativnog mišljenja, a te kategorije su: mašta, složenost, znatiželja rizičnost, elaboracija, fluentnost, fleksibilnost i originalnost.

1. Mašta se izražava u obliku verbalnog i pismenog izražavanja, a može biti usmjerena na zamišljanje nekih događaja ili uživanje u tuđe uloge. Na taj se način učenicima pruža mogućnost samostalnog stvaranja. Neki od danih primjera takvih zadataka su: Zaklopi oči i pođi nekoliko minuta u prošlost. Što si vidjela/vidio? Gdje si bila/bio? Koga si susrela/susreo?, Zamisli da si roditelj djeteta koje kreće u školu. Kakve bi mu upute dao?, Zamisli da si list koji žuti. Puhne vjetar i odnese te s grane... napiši priču.

2. Složenost zahtijeva konstrukcije alternativnih zamisli i uzročno – posljedične veze među idejama. Ona podrazumijeva traženje posljedica i postavljanje takvih pitanja koja su formulirana na način da učenici sagledaju posljedice, te uzmu u obzir sve moguće hipoteze koje bi mogle dati odgovor na traženi problem. Da bi rješavali takve zadatke i odgovarali na takva pitanja, učenici trebaju imati dobro predznanje te također trebaju ovladati vještinama analize i sinteze u kreativnoj produkciji.
3. Znatiželju je često teško razlikovati od mašte. Ona se temelji na predviđanju i pretpostavkama, a u nastavi često služi kako bi motivirala učenike za neku problematiku. Neki od primjera pitanja kojima se postiže znatiželja: Što bi bilo da je stalno dan ili noć?, Kada bi predmeti imali osobine ljudi, o čemu bi razgovarali?, Što misliš, o čemu bi moglo biti riječi u priči «Čudan ormarić»? Znatiželja se temelji na predviđanju događaja za čije su ostvarenje potrebni bogatstvo rječnika te samostalnost u razmišljanju.
4. Rizičnost potiče iznošenje učeničkih ideja, razmišljanja i stajališta te objašnjavanje nekih pojava i problema u društvu. Naglasak se stavlja na poticanje učenikova izražavanja te iznošenje mišljenja, dojmova i stajališta koji su utemeljeni na učeničkom osobnom intelektualnom i emotivnom iskustvu. Tako se njeguju verbalne sposobnosti i učenikova spremnosti za raspravljanje i iznošenje vlastitog mišljenja. Neki od primjera kojima se potiče rizičnost su: Ljudi kažu: pametniji popušta. Što misliš o toj izreci? Iznesi svoje stavove, obrazloži ih i pritom poštuju drukčija mišljenja, Što ti možeš učiniti za zaštitu svoga okoliša?
5. Elaboracija zahtijeva preciznost u planiranju, te sposobnost preoblikovanja, mijenjanja i prilagođavanja prvotnih ideja. Kako bi se ona ostvarila, potrebno je jako dobro predznanje učenika te određena intelektualna i kreativna psihofizička spremnost. Zadaci elaboracije odnose se na preoblikovanje neke priče u strip ili igrokaz, a pritom u tome sudjeluje cijeli razred ili su učenici podijeljeni u skupine. Neki od primjera zadataka elaboracije su: Pretvorite ovaj tekst u igrokazni, a zatim uvježbajte igrokaz, Prepričaj ovu priču tako da joj zamijeniš završetak, Ispričaj sadržaj ove kratke priče kao da govori pas.
6. Fluentnost je ona sposobnost koja producira velike količine novih ideja. Razvijanjem fluentnosti učenik uz produkciju što veće količine zamisli, stvara i sveze između navedenih pojmova te je na taj način, uz stvaralaštvo,

upućen i na razumijevanje vlastitog znanja. Pitanja i zadaci fluentnosti uvijek su usmjereni na osobna iskustva učenika. Na taj se način ostvaruje veća motivacija u ponavljanju i uvježbavanju. Primjeri fluentnog tipa zadataka su: Napiši nekoliko riječi koje počinju tvojim omiljenim slovom; Napiši sve što ti padne na pamet kad pomisliš na kraj školske godine; Što možeš učiniti da tvoja zgrada izgleda ljepše?, Kako se osjećaš u svojoj obitelji?.

7. Fleksibilnost se definira kao sposobnost variranja različitih rješenja u pristupanju nekom problemu. Ona potiče raznolikost u rješavanju problema, te uspoređivanje pojmova u međusobnim sličnostima i razlikama. Razlikuju se spontana i adaptivna fleksibilnost. Spontana je ona fleksibilnost koja ima sposobnost variranja ali i sposobnost stvaranja novih ideja. Kvašćev (prema Koludrović i Reić Ercegovac 2010) navodi kako je adaptivna fleksibilnost definirana kao sposobnost mijenjanja stajališta i ideja tijekom rješavanja problema/zadataka, mijenjanje interpretacije zadataka, otkrivanje novih strategija ili načina rješenja problema. Primjeri zadataka fleksibilnosti su: U paru pronađite tri ili više zajedničkih i različitih osobina., Napiši barem tri razloga zašto je dobro imati sestru.
8. Originalnost je sposobnost stvaranja novih, jedinstvenih i neobičnih rješenja i zaključaka. Pitanjima i zadacima originalnosti od učenika se traži smišljanje neobičnih i zanimljivih rješenja nekog zadanog problema. Zadaci originalnosti temelje se na davanju novih naslova pročitanim pričama, novih značenja nekim već poznatim poslovicama, pronalaženju neobičnih rješenja u problemskim situacijama ili pisanju sastavaka/priča i pjesama u nastavi. U matematici se originalnost može koristiti za izmišljanje novih matematičkih priča na temelju naučenog sadržaja. Neki od primjera pitanja i zadataka originalnosti su: Pjesnik riječima izaziva slike u našim mislima. Svatko ih zamišlja na svoj način. Kistom dočaraj kako si ih doživio, Smisli svoju priču o tome kako nastaju oblaci?, Zvukovima i pokretima dočarajte zagrljaj mora i neba (Koludrović i Reić Ercegovac 2010).

7.KREATIVNOST U NASTAVOM PROCESU

Svaki je nastavni predmet moguće osmisлити na kreativan način. Nastavnik je taj koji treba pronaći način koji najviše odgovara specifičnostima te interesima i potrebama određenoga razreda. Čak i u Nacionalnom obrazovnom kurikulumu kao postavljeni cilj stoji poticanje i razvijanje samostalnosti, samopouzdanja, odgovornosti i kreativnosti učenika. Sami sadržaji kurikuluma su određeni, ali metode i aktivnosti koje dovode do njegovog usvajaju nisu. Na taj način kurikulum ostavlja mjesta za one koji žele biti kreativni, a na nastavniku je kako će i na koji način učenicima predstaviti zadani sadržaj. Letikam i Bognar (prema Dubovicki, 2012) ističu kako se učenička kreativnost može potaknuti samo u nastavi koja je učenicima zanimljiva i zabavna (Dubovicki, 2012).

Ivančić (2009) daje primjere nekoliko načina na koji se može osmisлити nastavni proces koji bi učenicima bio zanimljiv i koji bi ih potaknuo na kreativnost. Neke od aktivnosti koje predlaže:

- različita uporaba predmeta,
- igre riječima,
- izmišljanje nastavka priče ili drugačijeg kraja,
- problemske priče,
- igre originalnih odgovora,
- osmišljanje i izvođenje različitih pokreta,
- pronalaženje veza,
- osmišljavanje kreativnih zadataka za učenike.

7.1.Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti

Dubovicki (2012) navodi kako nastava hrvatskoga jezika može biti zanimljiva ako u njoj ima kreativnosti. Ističe kako učitelji češće nastavu književnosti osmišljavaju na kreativan način nego nastavu jezika. Objašnjava kako je tome tako jer nastava književnosti učenicima daje više prilika da iskoriste svoju maštu, što je važan preduvjet za poticanje kreativnosti. Navodi kako se kreativnost u nastavi književnosti može poticati čitanjem, pisanjem, verbalnim izražavanjem, ali i njihovim međusobnim kombinacijama. Koludrović (prema Dubovicki 2012) kao primjer

navodi kako se neki književni tekst može ilustrirati prema zamislima učenika, uglazbiti, dočarati plesnim pokretima i mimikom, ili čak pretvoriti u igrokaz.

Dubovicki (2012) naglašava važnost kreativnog pisanja. Ono je samostalan čin u kojem djeca sama smišljaju teme i pišu o onome što poznaju i što je predmet njihova interesa. Kreativno pisanje na početku treba biti oslobođeno nametanja teme što znači da je uloga učitelja samo da predlaže i pomaže učenicima kako da dođu do teme o kojoj će pisati. Isto tako, kreativno pisanje treba biti oslobođeno neposrednih kritika i zahtjeva. Uz kreativno pisanje, kreativnost se također može poticati i jednostavnim proširivanjem rječnika na način da se smišljaju nove riječi i definicije kojimase potiče originalnost. Bilopavlović i Koludrović (prema Dubovicki, 2012) navode kako se izmišljanjem neobičnih i novih priča, pronalaženjem drukčijih završetaka već poznatim pričama te dodavanjem likova i događaja potiču učenicka mašta, originalnost i elaborativnost. Letikam i Bognar (prema Dubovicki, 2012) navode kako se kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika može postići aktivnostima kao što su oluja ideja, šest šešira, kreativna evaluacija, gluma i izrada kostima. Za nastavu jezika autori navode primjer nastavne jedinice upravnoga i neupravnog govora koji je rađen s pomoć stripa.

Za potrebe pisanja ovog rada, u Osnovnoj školi Dragutina Tadijanovića u Petrinji provedena su 4 nastavna sata, i to jedan sat iz hrvatskog jezika i književnosti, dva iz prirode i društva te jedan iz matematike.

7.1.1.Imenice, glagoli, pridjevi (ponavljanje)

Nastavna jedinica Imenice, glagoli, pridjevi (ponavljanje) – Hrvatski jezik. Sat započinjem motivacijom unutar koje učenike dijelim u tri grupe tako da svi stanu u kolonu i dođu izvlačiti papiriće iz kutije. Na bijelim papirićima nalaze se krugovi u plavoj, zelenoj i crvenoj boji. Svi učenici koji izvuku papiriće s plavim krugom idu za stol na kojem je plava oznaka, oni sa crvenim krugom za stol s crvenom oznakom i oni sa zelenim za stol sa zelenom oznakom. Svaka skupina ima par sekundi da izabere predstavnika. Predstavnik svake skupine dobiva bedž u onoj boji koja se nalazi na njegovom stolu. Ostali učenici dobivaju štambilj na ruku u onoj boji koju nosi njihov predstavnik. Kada izaberu svoje predstavnike slijedi razrada problemske

situacije gdje svaka skupina dobiva jednu sliku. Grupa plavih ima zadatak na svojoj slici uočiti što više predmeta u sobi i zapisati ih. Grupa crvenih ima zadatak uočiti i zapisati što rade ljudi na slici. Grupa zelenih ima zadatak zapisati samo one riječi koje opisuju životinje sa slike. Predstavnicima grupe dijelim prazne papire na kojima će zapisivati riječi koje će im govoriti ostali učenici iz grupe. Kada istekne vrijeme predviđeno za igru predstavnici grupe čitaju ono što su zapisali na svoje papire. Predstavnik plave grupe pročitava sve zapisane riječi i onda zajedničkim razgovorom dolazimo do zaključka da su zapisivali imenice. Potom usmeno ponavljamo teorijsko znanje o imenicama i lijepimo definiciju na ploču. Zatim predstavnik crvene grupe čita zapisane riječi i kada sve pročita zajedničkim razgovorom dolazimo do zaključka da su zapisivali glagole. Također usmeno ponavljamo teorijsko znanje o glagolima i lijepimo definiciju na ploču. Na kraju predstavnika zelene grupe čita sve riječi kojih se sjetila njegova grupa i kada ih pročita zajedničkim razgovorom dolazimo do zaključka da su zapisivali pridjeve. Usmeno ponavljamo teorijsko znanje o pridjevima i lijepimo definiciju pridjeva na ploču.

Zatim slijedi glavni dio sata u kojem učenici igraju igru Čovječe pazi na odgovore. Predstavnici svake skupine predstavljaju pijune. Njihov je zadatak da stanu ispred onog reda gdje se nalaze krugovi u njihovoj boji. (Tri su reda krugova, jedan do drugoga, koji su plave, crvene i zelene boje.) Prije nego što stanu na svoj položaj svaki od njih mora baciti kocku. Onaj koji dobije najveći broj kreće prvi, a onaj tko je dobio najmanji broj zadnji. Pijunima je zadatak da se pomiču po polju s krugovima dok učenici iz njihove grupe odgovaraju na pitanja svaki put kada oni stanu na jedan krug. Učenici koji odgovaraju na pitanja odabiru brojeve pitanja na koja će odgovarati, ali pritom moraju dobro pratiti koja su pitanja već izabrana. Ako učenici ponove broj pitanja koje je već bilo gube pravo odgovaranja i njihov pijun se vraća korak natrag, a sljedeća grupa koja je na redu nastavlja igru. Bitno je i to da jako brzo odgovaraju na pitanje jer se predugo čekanje uzima kao netočan odgovor i pijun ne može ostati na krugu na kojemu je stao. Ako točno odgovore, pijun (predstavnik) ostaje stajati na krugu, a u suprotnom se vraća na mjesto s kojeg je krenuo. Nakon što jedna grupa odgovori na svoje pitanje, slijedi druga, pa treća i onda opet redom. U ovoj igri je pobijedila ona grupa čiji pijun prvi stigne do cilja. (Pobjednici dobivaju diplomu za prvo mjesto, a ostale dvije grupe za drugo i treće.) Nakon što su objašnjena pravila igre predstavnici skupina dolaze do polja za igru.

Svaki od njih baca kocku i tako se utvrđuje tko kreće prvi, tko drugi a tko treći. Prvi kreće onaj pijun koji je bacajući kocku dobio najveći broj. Kada stane na krug prozivam učenika iz njegove skupine. On odabire jedan broj, a ja mu čitam pitanje pod tim rednim brojem. Napominjem učenicima da dobro slušaju (mogu i zapisivati brojeve) kako bi znali koji su brojevi već bili i na koja pitanja ne mogu više odgovarati. Ako učenik ponovi broj koji je već bio, ne može odgovarati na pitanje već odmah ide sljedeća grupa. Kada učenik iz jedne grupe točno/netočno odgovori na jedno pitanje, nakon njega slijedi pomicanje pijuna druge grupe i odgovaranje jednog učenika iz te grupe na pitanje. Pijuni i učenici koji odgovaraju na pitanja izmjenjuju se redom koji smo utvrdili bacanjem kocke. Kod odgovaranja na pitanja u svakoj grupe idem redom u krug tako da svi učenici sudjeluju u igri. Pobijedila je ona grupa čiji je pijun (predstavnik) prvi došao do kraja.

Pitanja za igru Čovječe pazi na odgovore

1. Riječi koje imenuju živa bića, stvari i pojave nazivaju se _____?
2. Smisli 5 imenica koje počinju glasom a.
3. Smisli 3 pridjeva koji opisuju imenicu drvo.
4. Riječi koje opisuju imenice i odgovaraju na pitanje kakvo je što i čije je što nazivaju se _____?
5. Načini pridjeve od imenica: teta, susjed i baka.
6. Smisli 5 općih imenica.
7. Načini imenicu od pridjeva gradski.
8. Smisli 3 glagola koji počinju glasom g.
9. Riječi kojima izričemo što tko radi ili što se događa nazivaju se _____?
10. Ovo je Majina haljina. Kojoj vrsti riječi pripada riječ Majina?
11. Pronađi glagol u rečenici: Na livadi raste cvijeće.
12. Smisli 5 imenica koje počinju glasom s.

13. Na koje pitanje odgovara pridjev plave u rečenici. Nosim plave cipele.
14. Načini imenicu od glagola voziti.
15. Smisli 5 glagola koji počinju glasom l.
16. Smisli tri pridjeva kojima bi opisao svog najboljeg prijatelja.
17. Smisli 5 vlastitih imenica.
18. Pronađi glagol u rečenici: Nosimo teške torbe.
19. Načini imenicu od glagola kuhati.
20. Koja riječ ne pripada nizu: kiši, pisati, liječnik, liječiti.
21. Pronađi glagol u rečenici: Na livadi živi skakavac.
22. Načini pridjev od imenice zlato.
23. Na koje pitanje odgovara pridjev sestrina u rečenici: Ovo je sestrina knjiga.
24. Glagoli su riječi kojima izričemo što tko _____?
25. Smisli 5 pridjeva koji opisuju imenicu haljina.
26. Načini pridjeve od imenica: djed, ujak i prijatelj.
27. Pronađi glagol u rečenici: Mačka pije mlijeko.
28. Smisli 2 pridjeva i proširi ovu rečenicu: Ptica pjeva.
29. Načini imenicu od glagola događati se.
30. Smisli 5 glagola koji odgovaraju imenici djeca.
31. Koja riječ ne pripada nizu: stol, slika, spava, sunce?
32. Načini pridjeve od imenica: drvo, trava i snijeg.
33. Smisli 5 pridjeva kojima bi opisao/la torbu.
34. Smisli 3 pridjeva koji počinju glasom d.
35. Glagolom dopuni rečenicu: Ptičice veselo _____.

36. Smisli 2 pridjeva i dovrši rečenicu: Proljeće je _____ i _____.
37. Smisli 3 pridjeva kojima bi opisao imenicu kolač.
38. Pronađi glagol u rečenici: Ribe plivaju plavim morem.
39. Kojoj vrsti riječi pripadaju riječi: lijepa, velik, zelen, bratov?
40. Dodaj 5 pridjeva imenici kuća.
41. Smisli 5 imenica koje počinju glasom p.
42. Riječi koje stoje uz imenice i opisuju ih nazivaju se _____.
43. Načini glagole od imenica plesač, pjevač i čitač.
44. Načini pridjeve od zadanih imenica: sunce, kiša i oblak.
45. Načini imenice od zadanih pridjeva: šumski, morski i kameni.
46. Smisli 2 glagola uz imenicu vjetar.
47. Smisli 5 glagola koji počinju glasom k.
48. Smisli 3 pridjeva kojima bi opisao imenicu dan.
49. Na koja pitanja odgovaraju pridjevi?
50. Smisli 5 imenica koje počinju glasom u.

Nakon odigrane igre slijedi podjela diploma i utvrđivanje mjesta te razgovor o igri koju su igrali. Pitanja vezana uz igru:

Je li vam se svidjela igra koju smo odigrali?

Jeste se zabavili dok ste se igrali?

Što vam se najviše svidjelo kod ove igre? (Zašto?)

Jesu li vam bila teška pitanja?

Jeste li zadovoljni znanjem koje ste pokazali u igri?

Jeste li zadovoljni osvojenim mjestom?

U završnom dijelu sata slijedi igra Pecanje ribica. Učenici stanu po (već unaprijed određenima) grupama u tri kolone. Ispred svake kolone nalazi se košara s ribama u boji grupe. (Crvena grupa ima crvene ribe, plava grupa plave, a zelena grupa zelene). Svaka ribica je napravljena tako da se na njoj nalazi jedna od tri vrste riječi (imenice, glagoli ili pridjevi). Ribice su okrenute tako da su riječi s donje strane (učenici ih ne vide,) a na gornjoj strani je samo mali magnet pomoću kojeg učenici pecaju svoje ribe. Učenici stoje u koloni tako da je na početku svake kolone predstavnik grupe koji prvi započinje igru. Svaki predstavnik kolone dobije po jedan štap za pecanje (na štapu se nalazi magnet pomoću kojeg se pecaju ribe). Kada učenik upeca jednu ribu iz košare brzo ju odlazi zalijepiti na jednu od mreža koje se nalaze na ploči. Ribu lijepi na onu mrežu iznad koje je označena odgovarajuća vrsta riječi kojoj riječ s ribice pripada. Kada su pričvrstili ribicu na odgovarajuću mrežu brzo predaju štap za pecanje sljedećem učeniku i odlaze na kraj kolone. Igra je završila kada predstavnik grupe opet bude prvi u koloni. Pobjedila je ona grupa koja prva točno rasporedi sve ribice po mrežama. (Ribice su u boji grupe pa je tako moguće pratiti koja je grupa točno rasporedila svoje riječi). Nakon završetka igre svaki učenik ima zadatak da za zadaću napiše sastavak od riječi koje je upecala njegova grupa. (Svakom učeniku u grupi dijelim listiće s riječima) U tom sastavku također trebaju podcrtati sve vrste riječi koje su koristili i to na način da će za imenice uzeti plavu olovku, za glagole crvenu i za pridjeve zelenu boju.

7.2.Kreativnost u nastavi prirode i društva

Zbog različitih područja koja su ujedinjena u sadržaju predmeta prirode i društva pružaju se iznimne mogućnosti za poticanje učeničke kreativnosti. Nastavu prirode i društva trebalo bi usmjeriti prema iskustvenom učenju kojim bi se učenicima olakšalo usvajanje sadržaja. Suvremena nastava prirode i društva usmjerena je na istraživačku nastavu kojom se učenike potiče da samostalno istražuju, timski surađuju te stječu iskustva i znanja. Na takav način učenike se usmjerava na stvaralaštvo (Dubovicki, 2012).

7.2.1.Gorski krajevi Republike Hrvatske (ponavljanje)

Nastavna jedinica Gorski krajevi Republike Hrvatske (ponavljanje) - Priroda i društvo. U uvodnom dijelu učenici se dijele u dvije skupine na način da iz vrećice izvlače papiriće. Svi koji izvuku papirić na kojem se nalazi vuk ide u skupinu VUKOVI, a svi koji izvuku medvjede idu u skupinu MEDVJEDI (oznake im se nalaze na stolu). Iz svake skupine izabirem jednog predstavnika i stavljam mu bedž sa životinjom njegove grupe. Objašnjavam učenicima da će danas, kroz igre i međusobno nadmetanje za bodove, ponoviti sve ono što znaju o gorskim krajevima Republike Hrvatske. Nakon toga učenici igraju igru pod nazivom Gorska slagalica. Svaka skupina dobije 6 koverti koje su označene brojevima od 1-6 te uz njih papir (tablicu) na kojem je označeno 6 polja na koja se kasnije slažu pojmovi-dijelovi puzzli. U kovertama se nalaze dijelovi pojmova koje učenici redom moraju samostalno dovršiti pronalazeći preostali dio pojma koji se nalazi na ploči. Kada pronađu ostatak pojma iz prve koverta, predstavnik grupe dolazi pred ploču i uzima papirić s pojmom (puzzla). Nosi ga svojoj grupi, okreće ga i lijepi na ono polje tablice koje je označeno brojem koji se nalazi i na koverti. Isti postupak se primjenjuje za drugu i sve ostale koverta, sve dok se ne popune preostala polja u tablici. Kada se ti pojmovi (puzzle) slože, tvore fotografiju znamenite osobe (Ante Starčević, Nikola Tesla). Ona ekipa koja prva složi puzzle, pobijedila je u ovom dijelu natjecanja te ostvaruje jedan bod. (Na ploču crtam tablicu u koju unosim bodove za ovu, ali i sve sljedeće igre).

U središnjem dijelu sata učenici igraju igru pod nazivom Kolo znanja. Za potrebu ove igre, izrađujem krug koji je podijeljen na 6 jednakih dijelova od kojih je svaki dio obojan različitim bojama. Svaka boja predstavlja jednu kategoriju: smeđa boja- prirodno-zemljopisni uvjeti gorskih krajeva, zelena boja- gospodarstvo gorskih krajeva, crvena boja-naselja gorskih krajeva, plava boja- povijesne i kulturne znamenitosti gorskih krajeva, roza boja- izazovi gorskog kraja i ljubičasta boja- znamenite osobe. Predstavnik one skupine koja je pobijedila u prethodnoj igri prvi dolazi pred ploču i vrti kolo znanja. Ovisno na kojoj boji se kolo zaustavi, taj učenik odgovara na pitanje iz te kategorije. Pitanja su rangirana po bodovima od 1 do 3, ovisno o njihovoj težini. Učeniku se daje na izbor da kod kategorije odabere težinu

pitanja na koju želi odgovarati. Ako učenik točno odgovori na pitanje, ostvaruje određene bodove koji se pripisuju njegovoj grupi. Zatim slijedi predstavnik druge skupine. Nakon predstavnika, naizmjenično iz svake skupine dolazi po jedan učenik koji okreće kolo i odgovara na postavljeno pitanje.

Za završni dio sata za svaku skupinu izrađujem po jednu slijepu kartu Hrvatske i plakat sa sedam geografskih pojmova koje trebaju smjestiti na te karte. Svaka skupina stoji pred pločom u koloni. S lijeve strane su VUKOVI, a s desne MEDVJEDI. Ispred svake skupine, na ploči se nalazi slijepa karta i plakat sa sedam geografskih pojmova koje trebaju na nju smjestiti. Igru prvi započinju predstavnici skupine koji uzimaju prvi geografski pojam s plakata i smještaju ga na slijepu kartu. Kada smjeste pojam na kartu, odlaze na kraj kolone. Zatim na red dolazi sljedeći učenik, koji uzima drugi pojam i smješta ga na kartu. Nakon njega slijede ostali učenici. Ona grupa koja prva smjesti sve pojmove na karti dobiva bod za brzinu. Zatim prozivam učenike da na geografskoj karti Hrvatske pronađu tražene geografske pojmove i provjere točnost razmještaja suprotne grupe. Za svaki točno smješten pojam, dobiva se po jedan bod. Nakon provjere svih geografskih pojmova zbrajaju se dobiveni bodovi koji se upisuju u tablicu i pribrajaju već osvojenim bodovima. Zatim se zbroje svi bodovi u tablici i proglašava se pobjednička skupina koja dobiva diplomu za ostvareno prvo mjesto.

7.2.2.Moj zavičaj: Nizinski kraj

Nastavna jedinica Moj zavičaj: Nizinski kraj – Priroda i društvo. U uvodnom dijelu sata dijelim učenike u četiri skupine tako da svaki od njih iz vrećice izvuče papir na kojem se nalaze brojevi od 1- 4. Svi koji izvuku papir s istim brojem su jedna skupina i sjedaju za stol svoje skupine na kojem se nalazi oznaka. Učenici zatim biraju predstavnika svoje skupine koji dobiva bedž. Zatim igramo igru Glazbena slagalica. Na ploči se nalazi po jedna koverta za svaku skupinu. Unutar koverta se nalaze dijelovi slagalice (šest komada koji su označeni brojevima od 1-6). Svaka skupina dobiva ljepljivo i hamer papir koji je podijeljen na 6 polja od kojih je svako označeno brojem. Učenicima se pušta skladba koju moraju pažljivo slušati jer svaki put kada se u skladbi ponovi određena riječ za koju odredimo da je „čarobna“ njihov predstavnik mora brzo otrčati do koverta koja je nalijepljena na ploči i uzeti

dio slagalice. Kada uzme dio slagalice nosi ga svojoj skupini koja ju mora zalijepiti na označeno polje na hamer papiru. Pobjednik je ona ekipa koja prva točno složi slagalicu. Na ploču lijepim slike zavičaja koje su učenici dobili slažući puzzle. Razgovaram s učenicima o tome što nam one prikazuju.

Nakon kratkog razgovora o zavičajima učenicima najavljujem nastavnu temu koju projiciram na PowerPoint prezentaciju - Moj zavičaj: Nizinski kraj i slijedi spoznavanje novog nastavnog sadržaja.

1. spoznajni korak: Izgled nizinskog kraja

Na početku 1. spoznajnog koraka objašnjavam učenicima da će jedan od njih sada krenuti u zamišljenu šetnju Petrinjom. Učenik kojeg izaberem dolazi pred ploču i dobiva povez preko očiju. Njegov je zadatak da slušajući druge, proba prijeći poligon koji sam mu postavila pred pločom. Učenik sluša upute ostalih i hoda ravno sve dok ne dođe do prepreka koje mora prekoračiti. Nakon što učenik prijeđe poligon razgovaramo o tome kakav je kraj predstavljao ovaj dio gdje je učenik hodao ravno, a kakav ovaj dio gdje je učenik morao podizati noge i prekoračiti predmet na podu. (Dio gdje je učenik hodao ravno predstavlja nizinski kraj, a dio gdje je morao prekoračiti prepreke brežuljkasti.)

Ovo je bila zamišljena šetnja Petrinjom, a što je s pravom šetnjom po Petrinji i njezinoj okolini? Hodate li vi cijelo vrijeme ovako ravno kao što je hodao naš učenik na početku ili ipak ponekad naiđete na brežuljkasti dio gdje vam je malo teže hodati? Učenicima pokazujem fotografije Petrinje na kojoj je prikazan nizinski krajolik i okolicu Petrinje gdje je prikazan brežuljkasti krajolik te razgovaramo o njima. Možete mi opisati izgled nizinskog kraja? (Čine ga ravnice i doline rijeka) Razgovaram s učenicima o tome gdje su sve oni šetali. Na temelju provedene aktivnosti i razgovora učenici bi trebali doći do zaključka da je njihov zavičaj brežuljkasti ali i nizinski. Zatim svaki učenik dobiva nastavni listić s mentalnom mapom, koju zajednički ispunjavamo.

2. spoznajni korak: Biljke nizinskog kraja

Pred ploču postavljam stalak s pločom za igru Biljni memory. Na slikama koje koristim u igri nalaze se razne biljke kojima učenici trebaju pronaći par. Učenici otvaraju kartice dogovarajući se zajedno u grupi. Nakon što pronađu sve parove

razgovaramo o tome koje sve biljke pronalazimo u nizinama. Koje od ovih biljaka si vidio u svome zavičaju? Zatim slijedi zapisivanje u mentalne mape.

3. spoznajni korak: Životinje nizinskog kraja

Prozivam dva učenika pred ploču. Pred pločom se nalazi stalak na kojem je tablica s dva stupca: domaće životinje i divlje životinje. Jedan učenik dobiva povez preko oči, a drugi iz kutije vadi slike životinja i dodaje mu ih. Učenik koji ima povez preko očiju treba slušajući upute ostalih pravilno rasporediti dobivenu životinju u tablicu. Nakon što učenici rasporede sve životinje, razgovaramo o tome koje se domaće, a koje divlje životinje nalaze u nizinskom zavičaju. Nakon razgovora slijedi zapisivanje u mentalnu mapu.

4. spoznajni korak: Ljudi u nizinskom kraju

S učenicima razgovaram o tome čime se bave ljudi u nizinskom kraju, što sve uzgajaju, koje se biljke uzgajaju u nizinskom zavičaju te koje se domaće životinje uzgajaju u nizinskom zavičaju. Ono o čemu smo razgovarali zapisujemo u mentalnu mapu.

Nakon što su učenici zapisali najvažnije podatke u umne mape, govorim im da će sada oni postati poljoprivrednici koji se bave uzgojem domaćih životinja. Svaka skupina dobiva jedan klip kukuruza kojim će nahraniti svoje životinje. Da bi nahranili životinje trebaju zajedničkim snagama izruljiti dobiveni klip kukuruza. Pobjednik je ona skupina koja prva ili koja najviše izrulji kukuruz.

Na kraju sata učenici postaju poljoprivrednici. Dobivaju zadatak izraditi svoj plakat na kojem će ostalima prikazati kraj u kojem žive, imanja na kojima žive, zemlju koju obrađuju, čime se bave i što uzgajaju na svojim farmama. Kombinacijom pisanja, crtanja i lijepljenja raznih slika, isječaka iz novina ili fotografija učenici oblikuju vlastite plakate. Nakon što svaka skupina izradi svoj plakat, predstavnici izlaze pred razred i pokazuju svoje plakate te pritom objašnjavaju što njihov plakat prikazuje.

7.3.Kreativnost u nastavi matematike

Koludrović (prema Dubovicki, 2012) navodi kako je prva istraživanja kreativnosti u nastavi matematike početkom 20. stoljeća radio Henri Poincare. On je bio mišljenja da se kreativnost u matematici odvija u mijenama svjesnoga i nesvjesnoga rada. Tom prilikom se unutarnje, nesvjesne ideje pretvaraju u smisljena rješenja. Koludrović (prema Dubovicki, 2012) navodi kako je Poincare tvrdio da iako ovisi o predznanju, matematička kreativnost nikada nije mehanički proces. Kadum i Koludrović (prema Dubovicki, 2012) navode kako se poticanje kreativnosti u matematici odnosi na konkretizaciju ciljeva i zadata matematičke, kvalitetan metodički pristup, stvaranje povoljnih individualnih i razvojno–psiholoških posebnosti učenika te izbor prikladnih sadržaja koji se odnose na izbor raznovrsnih zadataka. Kreativnost u matematici ne podrazumijeva više samo rješavanje zadataka, nego i samostalnu izradu takvih zadataka koji potiču divergentno mišljenje. Da bi se učenje matematike približilo dječjem iskustvu i realnim situacijama Bilopavlović (prema Dubovicki, 2012) savjetuje kako se učenicima umjesto rješavanja problemskih zadataka, može zadati da sami osmisle zadatke i računske priče. Šijan (prema Dubovicki, 2012) govori o mogućnosti poticanja kreativnosti u nastavi matematike uz pomoć svakodnevnih predmeta kao što su: litre mlijeka, Coca-Cola, ulje, ocat, baloni, štapići za ražnjiće, sušilo za kosu, cvijeće, voće i drugo. Rudec (prema Dubovicki, 2012) govori o mogućnosti upotrebe lego-kocki kao pomoći pri poticanju kreativnosti u učenju matematike. Navodi kako su lego-kockice različitih boja, što učenicima omogućuje efikasnije učenje i korištenje obiju hemisfera mozga. (Dubovicki, 2012)

7.3.1.Zbrajanje (20 + 42) (ponavljanje)

Nastavna jedinica Zbrajanje (20 + 42) – Matematika. U uvodnom dijelu sata učenike dijelim u dvije skupine na način da iz vrećice izvlače papiriće. Svi koji izvuku papirić na kojem se nalazi vjeverica ide u skupinu Vjeverice, a svi koji izvuku miševu idu u skupinu Miševi (oznake im se nalaze na stolu). Nakon toga slijedi igra *Puzzle*. Na samom početku igre, svaka skupina bira predstavnika (koji dobiva bedž) te zatim svakoj skupini dijelim veliku tablicu sa zadacima i još posebno jednu praznu tablicu u koju će upisivati rješenja. Kada upišu sva rješenja u praznu tablicu, predstavnik skupine dolazi do mene. Pokazujem mu svoju tablicu s točnim

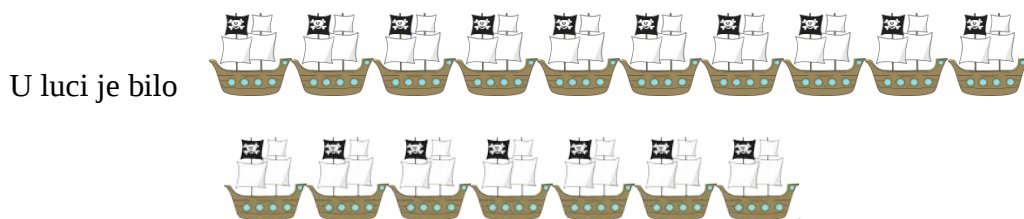
rješenjima koju uspoređujem s onom koju je popunila njegova grupa. Ako su svi zadaci dobro riješeni, i ako je prazna tablica dobro popunjena, predstavnik može početi nositi dijelove puzzli svojoj grupi koja ih mora pravilnim redoslijedom nalijepiti na tvrdi papir. Pobjednik je ona ekipa koja prva složi puzzle.

U glavnom dijelu sata najavljujem da ćemo danas ponavljati *Zbrajanje $20 + 42$* i pišem naslov na ploču. Na ploču postavljam hamer papir s poljima za igru *Čovječe, pazi na zadatke*. Svaka skupina dobiva svoje 4 figurice (vjeverice ili miševe pričvršćene na magnete). Predstavnici svake skupine dolaze pred ploču i bacaju veliku kocku kako bi odredili tko igra prvi, a tko drugi. Cilj je igre doći što prije do kućice i u nju smjestiti što više svojih figurica. Dodatna pravila: kada igrač baci kocku i pomakne figuricu na odgovarajuće polje, čitam zadatak koji učenik rješava na ploči, a ostali u svoje bilježnice. Ukoliko je točno odgovorio ostaje na tome polju, a na red dolazi igrač druge skupine; ukoliko je netočno odgovorio, za kaznu se treba vratiti jedno polje unazad, gdje opet mora riješiti jedan zadatak. Ukoliko ne zna odgovor, pomažu mu igrači iz njegove skupine. Ako se igrač vraća polje unazad, a na tom se polju već nalazi pijun drugog igrača, ne može ga rušiti, već ga preskače, tj. vraća se još jedno polje unazad.

U završnom dijelu sata provjeravam učinke nastavnog sata. S učenicima igram igru *Gusarski zadaci* u kojoj svaka skupina dobiva 5 koverti u kojima se nalaze zadaci sastavljeni od riječi i sličica. Prva koverta za svaku skupinu nalazi se nalijepljena na ploču. Predstavnik skupine ju uzima i odnosi svojoj grupi gdje svi zajedno rješavaju zadatak. Kada riješe zadatak dobivaju uputu gdje mogu pronaći sljedeću kovertu i tako redom dok ne riješe zadatke iz svih 5 koverti. Pobjeđuje ona skupina koja prva točno riješi sve zadatke. Na kraju čitamo zadatke i provjeravamo rješenja.

Zadaci za igru *Gusarski zadaci*

Prva koverta: 1. zadatak

Uplovilo ih je još

Koliko je ukupno bilo brodova u luci?

UPUTE: Kada riješite zadatak drugu kovertu potražite ispod učiteljičinog stola!

Druga koverta: 2. zadatak

Na jednom gusarskom brodu bilo je

Došlo ih je još

Koliko je ukupno bilo gusara na brodu?

UPUTE: Kada riješite ovaj zadatak, sljedeću kovertu naći ćete kod prozora!

Treća koverta: 3. zadatak

Gusari su prvi dan kupili

Drugi dan su kupili još

Koliko su ukupno sireva kupili gusari?

UPUTA: Kada riješite zadatak, 4. kovertu pronaći ćete na panou!

Četvrta koverta: 4. zadatak

Prvi dan je na gusarski brod došlo

Drugi dan ih je došlo

Koliko je ukupno miševa došlo na brod?

UPUTE: Kada završite, 5. kovertu pronaći ćete kod mene!

Peta koverta: 5. zadatak

Gusari su odlučili prvo dovesti

Kasnije su odlučili dovesti još

Koliko su ukupno mačaka doveli?

ČESTITAM, USPJELI STE SAVLADATI SVE ZADATKE !

8.MJERENJE KREATIVNOSTI

Postoji mnoštvo testova za mjerenje kreativnosti, a najčešći su testovi divergentnog mišljenja. Tim testovima se određuje uspjeh u zadacima fluentnosti ideja. Tipični zadaci u takvim testovima su oni u kojima se od učenika traži da npr. napišu što više riječi koje počinju s nekim određenim slovom ili da opišu što više načina kako se može upotrijebiti neki od zadanih predmeta. Usprkos postojanju takvih testova, njihova primjena se sve više napušta, a kao mjerilo se sve više upotrebljavaju realna životna mjerila. Kao realna životna mjerila uzimaju se procjena kreativnih produkata, kreativno ponašanje te samoprocjena kreativnosti (Čudina – Obradović, 1990).

9. OCJENJIVANJE KREATIVNOSTI

Klasično školsko ocjenjivanje nije poticajno za nastanak kreativnosti već je ono jedan od čimbenika koji ju guši. Ovakav način ocjenjivanja postavlja vanjsku motivaciju koja tjera učenike da uče za ocjenu. Za postizanje kreativnosti potrebna je unutarnja motivacija koja potiče učenike da uče kako bi ovladali nekim znanjem, a ne za ocjenu. Ocjenjivanje stvara natjecateljski odnos među učenicima. Isto tako, ono pojačava i strah od neuspjeha i dovodi do gubitka samopoštovanja, što dovodi do toga da se učenici ne osjećaju slobodno i sigurno te ih to koči u oslobađanju vlastite samostalnosti i kreativnosti. U razredu u kojem se žele postići sloboda i kreativnost učenika treba umanjiti negativno djelovanje ocjena. Negativno djelovanje može se smanjiti na način da se umanjuju važnosti međusobnih učeničkih usporedbi, da se naglasi kako je ocjena samo povratna obavijest, da se ocjenjuje primjena znanja u konkretnim zadacima šireg opsega te da se ocjenjuju skupni i suradnički oblici rada (Čudina-Obradović, 1997).

Iako se ističe velika važnost nagrađivanja onog ponašanja ili svojstva djeteta koje se želi razvijati, kod kreativnosti to nije tako. Ponekad nagrađivanje kreativnosti može uništiti samu kreativnost. Iz tog razloga ocjenjivanje kreativnosti mora biti rijetko, promišljeno i različito u raznim razdobljima rada. Isto tako, vrlo je važno odrediti što se točno potiče i nagrađuje. Trebalo bi se poticati i nagrađivati originalnost i neponavljanje, a kritikom smanjivati stereotipnost i oponašanje. Prilikom nagrađivanja originalnosti treba biti upoznat s time kako provesti ocjenjivanje u području kreativnog stanja. U počecima djetetove kreativnosti treba se izbjegavati ocjenjivanje. U tom je razdoblju važno prihvatiti svaki učenički proizvod na način da se odobrava, ali ne i pretjerano hvali. To odobravanje se odnosi na originalan rad koji nije imitacija, a za slučaj da rad i nema neku vrijednost, bitno je u njemu naći nešto što je vrijedno pohvale. Ta pohvala koja se upućuje učenicima mora biti umjerena, svaki put drugačija i dana više kao prihvatanje činjenice nego kao hvaljenje. U početničkom razdoblju stvara se međusobno povjerenje između učitelja i učenika te se na taj način nastoji ukloniti strah i gubitak samopoštovanja. Nakon početnog razdoblja nastupa razdoblje posrednog podučavanja u kojem se postupno uvodi kritika. Takva kritika koja se daje u obliku ocjene ili riječi, dopuštena je tek nakon što se uspostavilo povjerenje između djeteta i učitelja. Svaka kritika

upućena djetetu treba biti konstruktivna, što znači da treba sadržavati prikladno objašnjenje o tome što u radu ne valja. Dvije su vrste kritika, kritika tehnike i kritika na hladno. Kritika tehnike je posljedica manjka tehnike i ona je ta koja upućuje učenike na znanja i vještine koja još moraju steći. Kritika na hladno je ona kritika koja se donosi prilikom završetka rada. Postoje dva oblika ocjenjivanja koja su osobito poticajna za razvijanje kreativnosti i koja ne ispituju činjenično znanje i njegovu reprodukciju, nego se njime zahtijeva da se znanje koje je stečeno u školi primijeni u raznim životnim situacijama i zadacima. Ta dva oblika ocjenjivanja su učenikova mapa radova i učenikova prezentacija u kojima učenici pokazuju svoju samostalnost, originalnost i kreativnost. Prilikom procjene kreativnosti učenika učitelj bi se trebao oslanjati na vlastiti osjećaj za originalno, novo i estetski vrijedno, ali bi se trebao držati određenih kriterija i uporišta koja mu olakšavaju ocijeniti kreativnost svakog uratka (Čudina-Obradović, 1997).

Likovni uradak						Pismeni uradak					
uravnoteženost	1	2	3	4	5	logičnost	1	2	3	4	5
reprezentacija	1	2	3	4	5						
jasan plan	1	2	3	4	5						
dobra organizacija (kompozicija)	1	2	3	4	5						
složenost	1	2	3	4	5						
pokret	1	2	3	4	5	bogatstvo pojedinosti	1	2	3	4	5
bogatstvo pojedinosti	1	2	3	4	5						
raznovrsnost oblika	1	2	3	4	5						
spontanost	1	2	3	4	5						
izražavanje	1	2	3	4	5						
pedantnost izvedbe	1	2	3	4	5	originalnost	1	2	3	4	5
originalnost	1	2	3	4	5						
uporaba materijala na nov način	1	2	3	4	5						
tehnička savršenost	1	2	3	4	5						
novost ideje	1	2	3	4	5						
estetska privlačnost	1	2	3	4	5	novost ideje	1	2	3	4	5
privlačna uporaba boja	1	2	3	4	5						
sviđa mi se	1	2	3	4	5						
						sviđa mi se	1	2	3	4	5
						količina i dubina osjećaja	1	2	3	4	5
						kakvoća rječnika	1	2	3	4	5
						iskrenost	1	2	3	4	5
						kakvoća gramatike	1	2	3	4	5

151

Slika 1. Kriteriji za ocjenjivanje kreativnosti uratka (Čudina-Obradović, 1997: 151)

Stevanović (2002) ističe kako još uvijek nisu izgrađeni kriteriji za vrednovanje stvaralaštva pa iz toga razloga učenici uče za ocjenu, a ne za znanje. U aktualnom obrazovnom sustavu aktivniji su učitelji od učenika, iako bi trebalo biti obrnuto. Učenicima je potrebno pružiti više znanja, a za to su potrebni novi načini stjecanja znanja i stvaralačke sposobnosti za rad i istraživanje koji omogućuju učenicima da svoja znanja budu sposobni primijeniti i u životnim situacijama.

10. ZAKLJUČAK

Škola treba biti mjesto na kojem će učenici razvijati svoju kreativnost i pripremati se za kasnije aktivno i produktivno sudjelovanje u svakodnevnom životu. Kreativnost je osnovno polazište u odgoju i obrazovanju mladih. Bit školske kreativnosti je otkriće različitih rješenja jednog problema. Stvaralački potencijal, kreativnost i razvoj talenata svakog pojedinca javljaju se kao važne zadaće te cilj obrazovanja čak i u propisanim dokumentima škole. Unatoč spoznaji o brojnim pozitivnim učincima i edukativnim dobicima kreativne nastave, poticanje i razvoj kreativnosti u odgojno-obrazovnom konteksti čini se sasvim logično, no nažalost to nije tako. Postavlja se pitanje zašto?

Prije svega, povećanje kreativnosti u školama, odnosno u nastavi, započinje s učiteljima. Učitelju pripada odgovoran zadatak da učenike pripremi za stvaran život. On je uspješan u realizaciji tog zadatka ako omogućava razvijanje kreativnih potencijala svojih učenika te ako ih potiče na kreativnost. Kreativne sposobnosti učenika mogu se uspješno razvijati planskim i stručnim radom učitelja u nastavi. Sam uspjeh u razvoju kreativnosti bitno ovisi o osposobljenosti učitelja. Kreativnost učitelja pretpostavka je poticanja i razvijanja učeničke kreativnosti jer samo kreativan učitelj može doprinijeti razvoju kreativnosti učenika. Učitelj kreativnost učenika ostvaruje didaktičko-metodičkom prilagodbom nastavnih sadržaja. Prilagodbom sadržaja i kreativnim radom, učitelj će učenike navikavati originalnosti, postupnosti, sustavnosti te snalaženju u raznim problemskim situacijama.

Kako bi učitelji poticali i razvijali kreativnost svojih učenika u razredu i oni sami bi trebali tijekom svog akademskog obrazovanja stjecati znanja na taj način, tj. različitim kreativnim metodama i postupcima poučavanja. Nažalost, tijekom svog akademskog obrazovanja i pripremanja za budući poziv učitelji vrlo rijetko stječu potrebna znanja na kreativan način. Na učiteljskim fakultetima većina sveučilišnih profesora *ukopala* se u nekoj didaktičkoj paradigmi koja je davno prevladana (Matijević, 2009). Ne potiče se radoznalost i istraživački duh studenata i oni su u svladavanju nastavnih sadržaja uglavnom pasivni. Navedeni model izvođenja nastave koji su sami doživjeli budući učitelji preuzimaju i primjenjuju kasnije u svom radu. Dakle, sve dok se ne promijeni paradigma obrazovanja učitelja škola neće biti mjesto pogodno za razvoj kreativnosti. Naime, tek kada osiguramo budućim učiteljima

kreativnu nastavu u njihovom obrazovanju i osposobljavanju za budući poziv oni će znati spoznati njezine prednosti i njezinu važnost te će ju i sami kasnije primjenjivati. Dakle, promocija i razumijevanje kreativne nastave započinje s pripremama učitelja za njihov budući poziv i nastavlja se kasnije kroz njihovo permanentno stručno usavršavanje.

LITERATURA

1. Arar, Lj., Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. *Psihologijske teme*, 12(1), 3-22.
2. Beghetto, R. (2007). Ideational code-switching: Walking the talk about supporting student creativity in the classroom. *Roeper Review*, 29(4), 265–70.
3. Beghetto, R. A., Kaufman, J. C. (2014). Classroom contexts for creativity. *High Ability Studies*, 25(1), 53-69.
4. Blamires, M., Peterson, A. (2014). Can creativity be assessed? Towards an evidence-informed framework for assessing and planning progress in creativity. *Cambridge Journal of Education*, 44(2), 147-162.
5. Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. *Napredak*, 153(1), 9-20.
6. Bognar, B. (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak*, 145(3), 269-283.
7. Bognar, B. (2010). Škola koja razvija kreativnost. Preuzeto 10. siječnja 2017 iz: <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=4>
8. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (1998). *Darovito je što ću s njim? Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
9. Cvetković Lay, J., Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije: Priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*. Zagreb: Alinea.
10. Čandrlić, J. (1988). *Kreativni učenici i nastavni proces*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
11. Čudina-Obradović, M. (1990). *Nadarenost razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Čudina-Obradović, M. (1997). U školi je dosadno, a može i drugačije. U S. Halačev (Ur.),: *Dosadno mi je, što da radim: priručnik za razvijanje dječje kreativnosti* (str. 109-152). Zagreb: Školska knjiga.
13. Dubovicki, S. (2012). Poticanje kreativnosti u udžbenicima razredne nastave. *Pedagogijska istraživanja*, 9 (1–2), 205 – 221.
14. Epstein, A. S. (2008). An early start on thinking. *Educational Leadership*, 65(5), 38-42.

15. Freund, P. A., Holling, H. (2008). Creativity in the classroom: A multilevel analysis investigating the impact of creativity and reasoning ability on GPA. *Creativity Research Journal*, 20(3), 309–318.
16. Geist, E., Hohn, J. (2009). Encouraging Creativity in the Face of Administrative Convenience: How Our Schools Discourage Divergent Thinking. *Education*, 130(1), 141-150.
17. Hossieni, A., Khalili, S. (2011). Explanation of creativity in postmodern educational ideas. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 1307-1313.
18. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8(1), 289-300.
19. Ivančić, G. (2009). Kreativni postupci u planiranju nastavnog procesa. U K. Munk (Ur.), *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*. (str. 199-212). Zagreb: Profil International.
20. Jukić, R. (2010). Metodički stil i takt nastavnika kao poticaj kreativnosti učenika. *Pedagogijska istraživanja*, 7(2), 291-303.
21. Koludrović, M., Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12(2), 427-439.
22. Martić, M., Bognar, B.(2009). Poticanje stvaralaštva u razrednoj nastavi. U K. Munk (Ur.), *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*. (str. 178-189). Zagreb: Profil International.
23. Matijević, M. (2009). Od reproduktivnog prema kreativnom učitelju. U K. Munk (Ur.), *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*. (str. 17-23). Zagreb: Profil International.
24. Miel, A. (1968). *Kreativnost u nastavi*. Sarajevo: Svjetlost.
25. Meyer, H. (2005). *Što je dobra nastava*. Zagreb: Erudita.
26. Nola, D. (1987). Stvaralačke igre. U R. Supek i sur. (Ur.), *Dijete i kreativnost* (str. 105-113). Zagreb: Globus.
27. Petz, B. (1992). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.
28. Previšić, V. (2006). Kreativni učitelj – kreativni učenik. U M. Šagud (Ur.), *Sedmi dani Mate Demarina – Prema suvremenoj školi* (str. 9-20). Petrinja: Visoka učiteljska škola.
29. Rinkevich, J. L. (2011). Creative Teaching: Why it Matters and Where to Begin. *The Clearing House*, 84(5), 219-223.

30. Robinson, K. (2006, February). How schools kill creativity [Video]. Preuzeto 13. svibnja 2016 iz:
http://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html
31. Sak, U. (2004). About Creativity, Giftedness and Teaching the Creatively Gifted in the Classroom. *Roeper Review*, 26(4), 216-222.
32. Simplicio, J. S. C. (2000). Teaching Classroom Educators How to Be More Effective and Creative Teachers. *Education*, 120(4), 675-681.
33. Somolanji, I., Bognar, L. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola*, 19, 87-94.
34. Srića, V. (1992). *Upravljanje kreativnošću*. Zagreb: Školska knjiga.
35. Stevanović, M. (2003). *Kreatologija*. Rijeka: Digital point.
36. Stevanović, M. (1997). *Edukacija za stvaralaštvo*. Varaždinske toplice. Tonimir.
37. Stevanović, M. (2002). *Škola i stvaralaštvo*. Labin: MediaDesign.
38. Stevanović, M. (2003). Uloga odgajatelja/učitelja u poticanju dječjeg kreativnog razvoja. U I. Prskalo, S. Vučak (Ur.), *Učitelj-učenik-škola: zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa povodom 140 godina učiteljskog učilišta u Petrinji* (str. 172-182). Petrinja: Visoka učiteljska škola.
39. Stojanova, B. (2010). Development of creativity as a basic task of the modern educational system. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 3395-3400
40. Supek, R. (1987). Priroda ljudske kreativnosti. U R. Supek i sur. (Ur.), *Dijete i kreativnost*(str. 46-63). Zagreb: Globus.
41. Štefančić, A., Bedeković, V.(2009). Kreativnost osnovnoškolskih učitelja. U K. Munk (Ur.), *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*. (str. 191-198). Zagreb: Profil International.
42. Westby, E. L., Dawson, V. L. (1995). Creativity: Asset or burden in the classroom. *Creativity Research Journal*, 8(1), 1-10.
43. Winner, E. (2005). *Darovita djeca*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Kratka biografska bilješka

Kristina Pančić rođena je 1. rujna 1989. godine u Sisku u Republici Hrvatskoj. Trenutačno živi s majkom u Sisku. Godine 1996. kreće u Osnovnu školu. Prve dvije godine pohađa Osnovnu školu Braća Ribar, a zatim Osnovnu školu 22. lipnja u Sisku. Nakon završene osnovne škole, 2004. godine, upisuje Opću gimnaziju u Sisku. Godine 2011. upisuje Učiteljski studij na Učiteljskom fakultetu u Petrinji s modulom likovna kultura. Dobitnica je Dekanove nagrade za volontiranje 2013. i članica je Studentskog zbora Učiteljskog fakulteta. Završila je program edukacije za rad s djecom s teškoćama u organizaciji Društva Naša djeca Sisak. Tijekom studija volontirala je u DIC-u u Prnjavoru Čunčićkom, nedaleko od Petrinje u suradnji s izviđačima. Dobitnica je stipendije grada Siska, koju je primala pune tri akademske godine. Tijekom studija četiri godine je radila kao animator na rođnđanskim proslavama, dvije godine je radila kao demonstrator u knjižnici Učiteljskog fakulteta u Petrinji. Od aktivnosti je sudjelovala na različitim predmetima kao što su: Crtanje, Grafički dizajn, Grafika, Slikarske tehnike, Volontiranje u obrazovanje i Izviđači i škola.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Kristina Pančić izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature.

Potpis:
